

je majal listje in ptiči so žvrgoleli po vejah okoli bele podgoriške cerkvice v senčnatem logu. Nekaj starih ženic in môž je prišlo na zvonov glas v cerkev. Prišel je gospod Anton in naposled tudi ženin in nevesta s svatoma Kepecem in Kreveljco. Poslednji sem vstopil tudi jaz, da sem videl zanimivo dvojico, ker mi je gospod Anton povedal — za kar se mu zahvaljujem — kdaj ju bode poročal. Oba sta bila kar najlepše oblečena, in Marijana se je še postavljala z rdečimi lici. Nestrpno je čakala usodnega trenutka. Gospod celó vprašanja še izgovoril ni, že je trdila, in zaradi naglice je morala vsako vprašanje dvakrat potrditi.

Po maši se vrnejo domov ponosno in veselo, a Zagoričani so bili jako jezni, da sta jih tako prevarila. Zato so pa

toliko bolj zabavljali. Godca nista imela, svata pa samo dva. Nevesta je skuhala kavo in narezala gibanice, katero je bila prejšnji dan spekla. Ko so snedli to, bila je svatba v kraju. Popoldne žene Matija koze v goro, Marijana pa zadene koš in gre po svojem opravku.

Zvečer preneseta balo, to je vse Marijanine stvari — med njimi tudi staro zibelj — na Kobaleževino, kjer gospodarita še dandanašnji.

Gospodar na Kobaleževini je Marijana. Matija nima dosti govoriti. Koze pase, kakor jih je prej, voziček vozi, kurnike popravlja, kuha si, ako hoče jesti. Denarja pa za vse to le nima nič, ker vsak krajcar shrani ona. In stara se, stara.

Bog mu pomagaj potrpežljivo nositi radovoljno oprtani križ, kateri je hujši kakor leseni.

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

Spomin mi je vsplaval v znane kraje.

Pozdravljeni solnčni hribei, pozdravljene mi bele hiše, pozdravljene prijazne vasice v lepi, vinorodni dolini čudovite notranjske zemlje! Pozdravljene osivele razvaline starega gradú, pogostokrat pozdravljen senčni gaj, čegar tajnostni šum odmeva še sedaj v mojem srcu! Poslušal sem nekdanj ta šum, ljubil sem gaj, občudoval ljudi, po njem šetajoče; tudi sedaj ga ljubim, premišlujem te ljudi in jih umevam.

Mnogokrat krije človeško življenje neprodurna skorja vnanjega bleska, pod katerim bije srce mnogo nemirneje, kakor v navadni preprostosti. Skromen planinar v gorski koči je dostikrat srečnejši od bogatina v dolini. Tam gôri čista sapa, vedro nebo in vedro čelo, tu doli mračni vzduh, mračno lice in mračne misli.

Vendar tudi v dolini sije solnce, solnce resnice; tudi v dvoranah z bagrom prevlečenih je resnica ista. Ob njenem prihodu zginejo moreče megle.

Zato pa srčno pozdravljeni i vi, razkošne hiše beli zidovi, pozdravljena dišeča lovorova hladnica, iskreno pozdravljene cvetoče gredice! Vi budite v meni mnogo lepih spominov, med vami se oživlja duh, pred njim vstaja iz prošlosti novo življenje.

Torej pozdravljeni!

I.

V Poljani je danes semenj.

Silovita burja je že obrobila gorske vrhove z rjavim plaščem. Neljubega gosta se bojé tudi v dolini, in kolikor more, zapira mu vsakdo pot v svoje obližje.

Kakor nalašč je torej vsako leto svete Terezije dan semenj v Poljani. Skrbni oratar kupuje danes sebi in svojcem različnega blaga za obleko, da jih sovrážna zima ne prevzame tako hitro; gospôda in uradniki pa pohajajo kakor brez posebnega opravila po trgu med šumečo množico. Tudi to je zabava.

Poljanski trg, to radi povemo, ne zaostaja za napredkom svojih tovarišev po božjem svetu. Poljana ima svojo kavarno, rokodelsko društvo, bralno društvo «Edinost», Poljana ima tudi hôtél, kateremu je bil prejšnji njegov lastnik dal posebno mednarodno ime, a ljudstvo se ga ni oprijelo, ker je bilo ime ptuje. Ko bi ga bil nazval bo¹ po domače, n. pr. Hubelj, Nanos, Vipava ali kaj sličnega, morda bi bilo ime ostalo. Saj se pa tudi nikdo ne more motiti, ko sliši govorico o hôtelu; v Poljani je itak samo jeden.

Kakor v drugih gostilnah, tako imajo tudi v hôtelu danes vse roke zadosti dela in vsi gostje zadosti jela in pila. Tam-le v «odlični pivnici» so zbrani nekateri odlični poljanski veljaki. Opišemo jih po vrsti.

Ivan Mlakar je sin tovarniškega ravnatelja in sedaj je tudi ravnateljev namestnik v predilnici. Po rodu je Poljanec, a šolal se je na Nemškem, tehniške šole je dovršil celó v Švici. Tako je želel njegov oče in hotel, naj sin poleg tovarniške službe zna dobro in pametno upravljati tudi obširno rodbinsko imetje. Čim dalje greš, tem več vidiš in več se naučiš, tako je trdil stari Mlakar, ko je odpravljaj svojega jedinca v šolo.

Nič lahko mu ni bilo tedaj pri srcu; toliko bolj se pa veseli sedaj, ko zadovoljno zrè svojega sina in vidi, da se mu izpolnjujejo skoro vse nade. Da, to je redka sreča!

Četudi se je Ivan šolal na ptujem, vendar ni pozabil jezika in navad svoje domovine. Med protestantovskimi Nemci se ni sramoval slovenske svoje matere in še manj vere svojih očetov. Sedaj ga v Poljani vsi čislajo zaradi mirnega vedenja, jeklene vstrajnosti, vernosti in narodne navdušenosti. Mnogokrat si

videl Mlakarja dopoldne v cerkvi, kjer je prebiral svoj molitvenik, popoldne in zvečer je pa govoril navdušene govore o narodu in narodnosti v rokodelskem društvu, kateremu je bil načelnik.

«Preprosti Slovenec se ozira na gospôdo, to posnema v slabih rečéh rajši kakor v dobrih», rekel je kakemu nagajivemu vrstniku, ki se je šalil z njegovim verskim prepričanjem. «Mari misliš, da bodem zapeljivec svojega naroda? Kaj je narod maloveren ali brezveren? Zgodovino v roke, brate!»

S takim govorjenjem je marsikomu zaprl usta in zavezal jezik.

Pravijo, da je Ivan podedoval tako mišljenje po materi, ki je bila odlična žena, jasnih in trdnih nazorov, pa najboljšega srca med poljanskimi gospodinjami.

Ivan Mlakar je veljal med nežnim spolom za vzor pravega mladeniča. Glavice poljanskih gospodičen so si neredkokdaj šepetale, da je Ivan lep človek. Res! Duhoviti obraz je izražal v vseh potezah odločnost; mehki črni lasje in nekoliko svetlejša brada so mu dajali nekak moški značaj, dasi Ivan še ni prekoračil osemindvajsete pomladi svojega življenja. Govoril je gladko in lepo, «kakor bi rožice sadil», in ko je govoril, sijala mu je iz očij in obraza neka posebna prijaznost.

Prav sedaj se pogovarja z nasproti sedečim prijateljem Balantom. Balant, poljanski poštar, je po letih nekoliko mlajši od Mlakarja, vesel in prijazen, da ga imajo povsodi radi. Dostikrat se je v družbi kdo pošalil ž njim: «Balant, ti si zlata duša, rjav pa kot Iškarijot.» Kar nič mu ni zameril, nasmehnil se je in rekel, da se pri njem uresničuje drugi del latinske prislovice: «Rufus raro bonus, et si bonus, optimus». ¹⁾ Vselej pa se je prej prav ponižno opravičil, da se je navadil teh besed pri drugih; latinščine se ni učil, ker je hodil v goriško realko. Rad se je pa pohvalil, da mu je nemščina v malem prstu, in kjer je mogel, uporabil je kak

¹⁾ Rjavec je redkokrat dober; če je pa dober, tedaj je jako dober.

dvoumen nemški izrek, da se je družba smejala.

Res, Balant je bil živahen.

Med njim in Mlakarjem je sedel Filip Tratnik, sin imovitega obrtnika in posestnika v Poljani. Obrnil se je proti oknu in gledal mimogredoče ljudi. Ni se dosti menil za to, o čem se pogovarjata tovariša.

Tratnik je bil posebno ponosen na sloves očetove hiše in pa na svoje bogastvo. Neveste si izbira že dolgo, a izbral je še ni, dasi nikdo ne more trditi, da Filip ni prikupljiv mladenič. Ta mu je premlada, ona prestara, druga preuboga, tretja prebogata, da se je ne upa vprašati. Bil je nekdanj na gimnaziji v Gorici ter bil posebno nadarjen za jezike. Osobito se je odlikoval v latinščini. Zategnjene in pretegnjene klasične stavke ali perijode je lomil kar za kratek čas. Izreke, pregovore in takšen drobiž je stresal kar iz rokava. Vsi njegovi sošolci so govorili tedaj, da ga čaka še profesorska stolica — morda celo na univerzi. Mladostni upi!

Ko je bil v osmi šoli, zbolel mu je oče in ga poklical domov. Njegov roditelj, prava poštena kranjska duša, katerega so poznali po vseh cestah od Gorice do Ljubljane in še nekaj naprej, slutil je menda svojo smrt. Nabral in nagromadil je svoje življenje veliko imetja, na starost je počival in menda tudi debelel zaradi tega. Zadel ga je mrtvoud. Neko jutro so ga našli mrtvega v postelji.

Filipu sedaj ni kazalo drugega, kakor ostati doma in upravljati posestvo. Pač grenak posel dijaku-odličnjaku, a moralo je biti tako. Mati in sestra sta ga prosili s solznimi očmi. Ostal je, mlajši njegov brat pa nadaljeval učenje.

«Glejta, glejta», oglasi se Filip, «Jaromil gre.» Rekši, pokaže z roko skozi okno.

«Pokličí ga, naj pride k nam!» pravi Mlakar; Balant pa skoči izza mize in prej, nego sta se ona odločila, kdo pojde, stoji že na vratih in stiska roko prijatelju Jaromilu, učitelju v Ločnicah, pol ure oddaljeni vasi.

«Pojdi, pojdi noter, Jaromile; saj si menda že nakupil, kar si mislil.»

«No, pa pojdem zaradi tebe, bodi!» pravi Jaromil in gre z Balantom v sobo.

«Na zdar, gospôda, na zdar! Da ste mi vrlo zdravi! Bog vas vsprimi, prijatelji!» tako jih je pozdravil, stopivši k mizi, in vrstoma vsakemu segel v roko. Potem stopi za korak od mize in premisli, kam bi sedel. Proti svetlobi obrnjen je bil v tem trenutku videti prav zanimiv. Dolgi osiveli lasje mu padajo v dolgih kodrih po ramah, častitljiva siva brada mu seza, tako bi rekel, do pasa. Prijazne modre oči gledajo prijatelje ljubeznivo, in tudi kreta se Jaromil veličastno, uprav stojično mirno.

«Ne zameri, prijatelj», draži ga Mlakar, «ravno takšen si, kakor slikajo sv. Metoda.»

«Kaj? Svetega Metoda?» vpraša ta zateglo. «O nikomer, kolikor nas Slovencev sedaj po grešnem svetu tlači travo, ne smemo rabiti take primere. Svetega Metoda je povišal sam 'svevišnji otac'». Jaromil je rad mešal v svojo sicer lepo slovensko govorico besede drugih slovanskih narečij, in tedaj se mu je obraz svetil od zadovoljnosti. Znal je, tako so trdili, vse slovanske jezike, ne da bi se jih bil učil v šoli. Vse to je bil sad njegove neumorne delavnosti in čistega rodoljubja. Prosti čas je uporabljal za učenje slovanskih jezikov.

Balant mu primakne stol in ga prav ljubeznivo povabi, naj sede. Tudi vina mu je že natočil v kupico. Jaromil sede in pokliče merico «vipavca». Piva ni pil nikdar rad, trdeč, da je to za pravo le nemška pijača. V svoji veliki slovanski navdušenosti je je pa vendar-le pokusil tedaj, ko so mu zatrdili, da je češko.

Ko sta se pobotala z Mlakarjem zaradi primere o sv. Metodu, in so vsi bratski trčili, vpraša ga Tratnik:

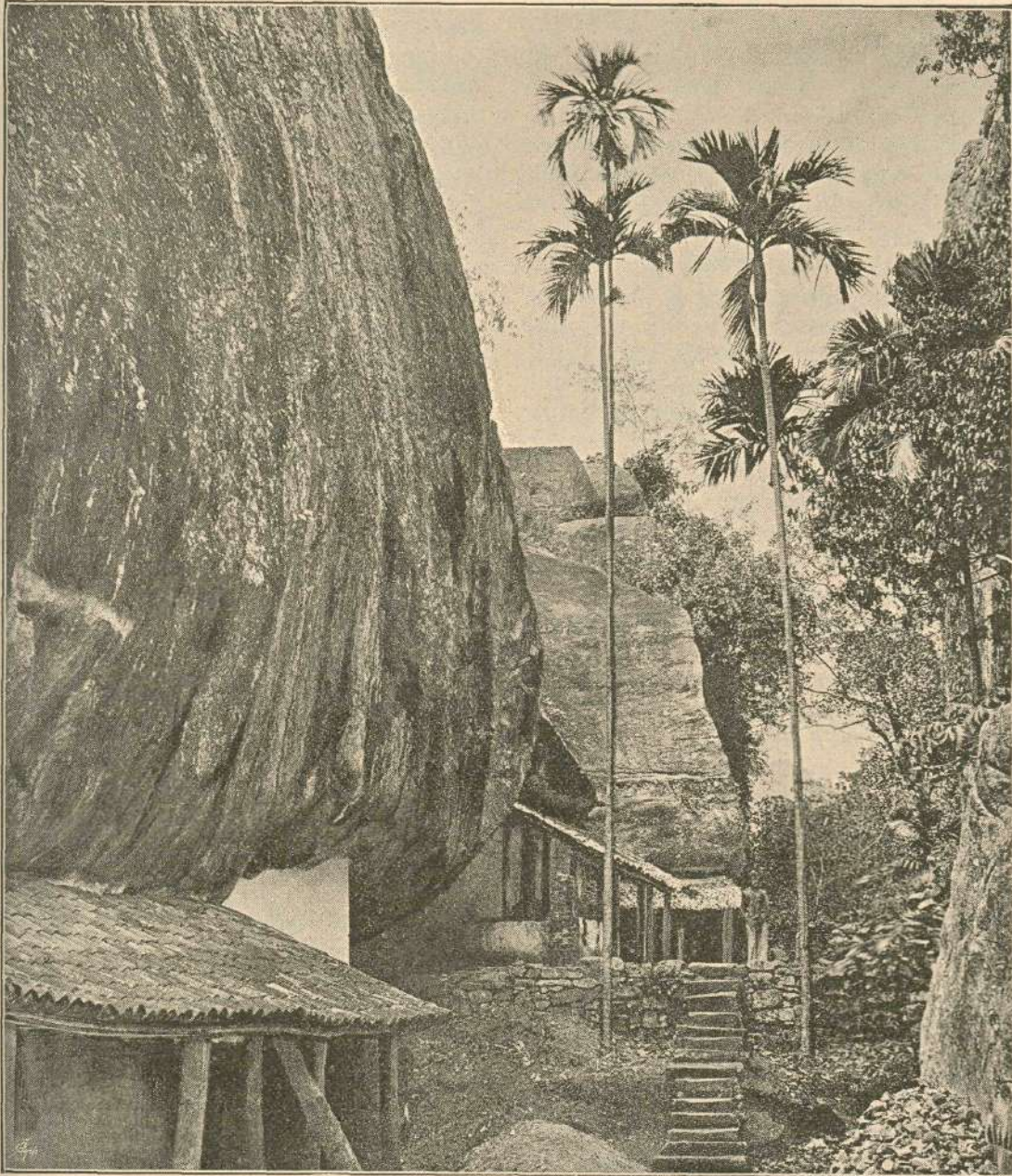
«Sedaj pa povej, kaj je novega v Ločnicah?»

«Ni posebnosti», odgovarja ta mirno; «ker pa že hočeš, povem ti, da sem med potoma v semenj pridobil jedno dušo naši sveti stvari.»

«To je lepa novica», dé Mlakar, «povej no še, kako si jo dobil. Ti znaš človeka sukati.»

«Sel sem z doma in došel na cesti možička, ki je bil tudi, kakor jaz, namenjen na vaš semenj. Govorila sva o vremenu in drugih rečeh, dokler me ni

vprašal, kaj pravijo časniki in bukve! Kmalu sem zvedel, da zna sicer brati, a pisati ne. Tožil mi je, da mu je težko, ker ga imajo ljudje za malovednega.

Pagoda Alu-Wihara pri Malali na Ceylonu. (Po fotografiji.)

Seveda sem mu priporočil brati bukve «Mohorjeve družbe», poleg tega pa tudi povedal, da se imenuje naš jezik slovenski, in zemlja, po kateri hodiva, slovenska domovina. Vsak hribec, vsaka

dolinica nas spominja različnih dogodkov o naših pradedih, o njih očetih in njih očetov očetih za več nego tisoč let nazaj. To zemljo so oni imenovali svojo zemljo, to je tudi naša domovina!»

«Dobro, dobro», pritrjuje vsa družba. «Tako treba, tako!»

«Kako si pa končal?» vpraša Mlakar.

«Mož je bil ganjen do solz», nadaljuje Jaromil. «Le prehitro sva bila v trgu. Moj sopotnik je trdil, da bi šel z menoj tudi na konec sveta, ko bi govoril vedno tako lepo. Obljubil mi je, da bode storil, kakor sem mu rekel, in ločila sva se.»

V pivnico se je sedaj nagnetlo mnogo ptujcev, naši znanci so primaknili svoje sedeže bliže drug drugemu, da bi se bolje umeli.

Balant ga potem vpraša:

«Ti bereš mnogo; kaj je novega v Čehah?» Ta narod se je bil, ne vemo zakaj, poljanskemu poštarju najbolj prikupil izmed vseh slovanskih plemen.

«Že davno nisem bral čeških listov. Nedostaje mi časa; prelagati moram nekaj iz ruščine. Naprosili so me. To bode nekaj posebnega: slovenski prevod, ki se bode popolnoma oklepal ruskega izvirnika v skladnji in kar se dostaje umevnejših besed.»

«Kaj pa prelagaš?» seže mu Mlakar v besedo.

«Neko krajšo Gogoljevo povest.»

Naprej se niso mogli pogovarjati o tem, ker razven Jaromilu ni bil znan nikomur ne Gogolj, ne ruski jezik drugače kakor po imenu.

«Kako si se ti naučil ruski?» vpraša Tratnik.

«Kako? Iz ruskih knjig. Čital sem in čital neko knjigo, imel sem pri roki tudi slovenski in hrvaški prevod, naposled kupim slovnico in besednjak ruski, katerih pa sedaj že ne potrebujem mnogo. Kdor hoče, nauči se ruščine, kakor bi se igral.»

«Da, da, žalostno za nas! Nam se niti ne sanja» — začne Balant. Hotel je namreč po svoji stari navadi ponoviti tožbo, da se po šolah uči premalo o slovanstvu, a tega ni dovršil, ker je Jaromil opozoril družbo na bolj postar-nega gospoda, ki je šel z brhko devet-najstletno deklico mimo hôtela.

«Plemeniti Videnski», reče Jaromil. «Priselil se je menda stalno na posestvo v Pločah. Lep je tisti dvorec. Tudi gaj okoli njega in vrt sta prikladna.

Glavna dobrota pa je ta, da je v oni prijazni dolinici zavetje pred burjo in tako lep razgled. Jaz bi ga précej sprejel, ko bi mi ga ponujal.»

«Zastonj!» dodá Balant.

«No, seveda, rajši zastonj nego za denarje. To je jasno», odgovori učitelj.

«Jaz bi rajši njegove novce», seže Tratnik v besedo. «Pravijo, da je mož tudi učen. Saj si lahko mislimo — kapitan. Kot umirovljen kapitan ima pač lepo pokojnino.»

«In tako lepo hišo», hiti Jaromil.

«In tako lepo hčer», pomaga Tratnik.

«Morda že veš, kako ji je ime», vpraša Mlakar naglo.

«I, kdo bi zvedel vse tako hitro! Ni dolgo, kar sta tukaj. Mož je videti zelo prijazen, no, saj je naš rojak.»

«Slišal sem, da se bavita on in hčerka s slikarstvom», odgovarja Mlakar.

«Potem bi pa že ne bila zame», dodá Balant.

«Zakaj ne?» šali se Mlakar. «Držal bi ji deščico za barve.»

«Res! ‚Frauendienst‘», seže v besedo Balant s svojim nemškim znanjem.

V tem hipu odpre tovarniški sluga vrata in pokliče Ivana domov.

«Kdo vé, kaj je?» reče in se poslovi.

«Morda se je oglasil pl. Videnski», pristavi Jaromil, ko je Mlakar že odšel. Tudi drugi so se razgubili vsak po svojem opravilu. Solnce se je nagnilo močno proti zatonu, ropot in šum po cesti je nehaval, ljudje so se zmerom bolj redčili, le iz gostilnic se je razlegalo tu in tam ubrano petje, marsikje pa le hripav krik oživelih vinskih bratcev.

Z bližajočo se nočjo je objemal zemljo pravi jesenski hlad. Tedaj se je vračal pl. Videnski s hčerko domov v pol ure oddaljeno vas Ploče. Skrbno se je zavijal na vozu v potni plašč. Tudi hčerki ni ugajal nočni hlad.

«Kako ti prijajo naši kraji, Lucija?» vpraša on.

«Prav dobro, papa. Upam, da se jim kmalu privadam.»

«Kako pa ljudje?»

«Teh še premalo poznam.»

«Vendar mislim, da ne bodeš pogrešala primerne družbe, kakor si se bala

poprej. Mladi Mlakar je vrl in vljuden človek, kaj ne?»

«Ne rečem, da ne, kolikor ga poznam do sedaj. Tudi se nadejam, da mi zastran družbe ne bode dolg čas, če tudi je težko najti družbo, katera bi ugajala meni, in nasprotno morda še težje tako družbo, kateri bi ugajala jaz.»

«Aha! Zdaj bodeš zopet tožila o svojem posebnem značaju. Prav taka se mi zdiš, kakor je bila rajna tvoja mati. Še zadnji trenutek prej, ko sva se vzela, tožila je, da njen značaj ni zame. In vendar sva bila tako srečna; škoda, da je živela tako malo časa! O podedovanih lastnostih so ti pa znani moji nazori. Torej take tožbe so že kar same po sebi nič, kakor tudi onih lastnostij ni. Novejša veda je vse to zavrgla.»

«Jaz se ne bavim s tem», reče Lucija malomarno in se nasloni prav udobno,

da je gledala migljajoče zvezde na jasnem nebu.

«Pač čudno! Realistinja hočeš biti, realistinja najnovejšega kroja, in tega ne priznavaš?»

«Bodi, kakor hoče, mene nocoj to ne zanima», zavrne ga hči, hoteč ustaviti neljubi ji pogovor.

«Potrpi! O prvi priliki ti povem, kakšna je bila tvoja mati», začne zopet kapitan, da bi jo z ljubimi spomini spravil v pogovor. Lucija ni rekla ničesar, popravila tesneje k sebi ogrinjalo in zrla v zvezdnato nebo.

Pot se je že nagnila proti domu, hlapec Jože je sem in tje nekaj rekel konjem, da so vozili varneje, in kmalu so se ustavili pred krasnim dvorcem, lepo vilo. Tedaj se je pokazal srp lune izza gore. (Dalje.)

Na tuji zemlji.

XI.

(Bratom v tujini.)

Hvala, da našel sem vas, po krvi soródna mi srca,
 Zẽmljo prehódi Slovén, brat ga objame povsód!
 Brata objame vesel, vriskáje med svóje ga vède,
 Dvor mu razkaže in hram, duri odkléne srcá. —
 Mène prísreño takó sprejeli ste, bratje na tujem,
 Vračam hvaléžni dolžnik danes vam blági pozdráv.
 Mnogi mi srčni udár od dóma je sprémil stopínjo,
 Mnogo peréčo je skrb dalo slovó mi na pot . . .
 Kdo me toláži posléj, ko srce mi žalost obléza,
 Kači lokávi nalik pik mu otróvni zadá?
 Tuja se mati zamán nad dete priklanja ihtéce,
 Zíbel mu gũglje pojóc, kliče in téši zamán — —
 Kdo mi opajaj uhó in dušo v ljubézni poljóčo
 S sládko pravljíco o vas, ródne goré in ravní?
 Kdo mi zalívaj skrbán cvetico najzórnejšo v prsih:
 Svídenja čárobni up s tábo, slovenski moj ráj? . . .
 Danes pomírja se duh, zaúpneje gledam v prihodnjost,
 Vaša ljubézen krepí, bratje, in vaša srčnósti!
 Hvala, da našel sem vas; tesnó se okléni vas duša,
 Kakor privíje bršljin deblom se čvrstih dreves.
 Slab sem med vami, kot on . . . samó če ljubezen je móčna,
 Z vami sem, bratje, močán vróče domovje ljubeč.
 Daljno domovje, ki nanj spomine si z vami obnávljaj,
 Z vami na delo se zanj um in srcé orožuj!

M. O.

pil in lahkomišlno tratil denar. Toda dokler je živel oče, ni si upal očitno oporekati, ker je vedel, da ga ima oče rad. Sedaj je postal po očetovi smrti sam gospodar in je takoj pokazal, da se bode pri Trznarju živelo odslej drugače, da bode moral vsakdo delati, kdor bode hotel jesti. Nevoljen je bil na očeta, da je Jeromu zapisal živež do smrti in obleko in še nekaj denarja po vrhu, pa zaradi tega si je vest potolažil, češ, saj bode vendar takó, kakor bodem sam hotel, oče mi ne more več ukazovati.

«Jesti bodeš moral dajati, obleko tudi, da ne bode hodil nag in pa včasih — saj veš, kaj je dejal oče — nekoliko denarja, kadar bode pijače potreben.»

«Saj pravim, zaslužiti si bode moral vse. Za žejnega je pa tudi voda dobra.»

Tako je dejal brat Jeromov, in te besede so globoko užalile ljubeče materino srce. Izprevidela je, da se bode njenemu prvorojencu godilo slabo, ako bode živel samo ob bratovi milosti. Sama mu bode dajala, kolikor bode mogla, toda kaj bode ž njim po njeni smrti? — Njeni duši se razprostre žalostna slika, ki ji je težila duha, kakor môra. Nikakor ni odnehala opominjati

svojega sina, naj se spominja očetovih besed, naj se drži oporoke, naj je usmiljen z blaznim bratom.

Tako je preteklo kakih štirinajst dnij brez posebnih izprememb. Le dež je bil nekoliko zmočil zemljo in očistil zrak, da so se okrepčali ljudje in živina, ter je pognalo rastlinstvo krepkeje. Jerom je bil pa še manj doma. Pohajal je okoli in ljudje so kazali za njim rekoč: «Pohajač! Glejte ga, kako blazni!»

Malo jih je bilo, katerim bi se bil smilil in bi ga bili zagovarjali. Vesel je bil, ker je bil pri sodniku opravil dobro. Večkrat se je sedaj glasno smejal, ko je pomislil, da bode skoraj rodna hiša in vse njegovo, kar so mu hoteli zlobni ljudje ukrasti. Često je prišel na Kotarjev vrt in pravil Nani, da se kmalu oženi.

Nana mu ni odgovarjala, nasmehovala se je bridko in pomilovala nesrečnega sovaščana. Bolelo jo je, ko je poslušala zlobne jezike, ki so se zadirali vanj, bolelo jo je posmehovanje mladine, ki se je izpodtikala obenj. In vabila ga je, naj le pride, kadar bode lačen, da se bode že dobilo za želodec to ali ono, ker je čula, da ga brat gleda nevoljno. (Dalje.)

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

II.

Anton pl. Videnski, sedaj umirovljeni kapitan in posestnik v Pločah, je tudi po rojstvu Pločan. Nadarjenost, mnogi zavetniki in sreča, kateri ni mogel pač ničesar očitati, spravili so ga izmed vaških otrók in mu pomagali do izobrazbe. Ni znal samo pomorskih vednostij, bavil se je poleg tega s slikar-

stvom in za zabavo tudi z modroslovjem. Zaradi temeljite strokovne učenosti in spretnosti na morju, kjer se je odlikoval v bitki pri Visu, bil je odlikovan in povzdignjen med plemenitaše.

O mirnem času je bival dalje v primorskem mestu R. Tovariši častniki so čislali odličnega pomorščaka. Med njimi

je imel več iskrenih prijateljev, izmed katerih so sedaj mnogi že umirovljeni. Tudi on sam je primeroma še mlad prosil pokojnine. Postal je nekoliko neokreten, tako je utemeljeval prošnjo; v istini pa mu je že presedalo vojaško življenje.

V svoji rojstveni vasi je sezidal novo domovanje, nakupil nekaj posestva in se naselil. Oženjen je bil malo časa. Soproga mu je povila hčerko, potem pa takoj umrla. V bližnjih častniških rodbinah so celó govorili, da njegov zakon ni bil prav srečen. Odločni in brezobzirni pomorščak ni umel nežne in rahločutne soproge. Tudi žaloval ni za njo več, nego je bila tedaj šega. Prva leta so mu redile in gojile hčerko v hiši ptuje ženske, pozneje jo je imel v odličnih vzgojevaliških — torej zopet pod ptujim nadzorstvom; slednjič jo je dal v znani vojaški penzijonat na Dunaj. Zato se ne smemo čuditi, če sta si oče in hči nekako ptuja in se v marsičem ne strinjata. Tega je kriva njena odgoja. Z očetom se poznata skoro samo po imenu.

Prve dni, ko je prišel ž njo v Ploče, obhodil je vse stare znance v Poljani in sosednjih krajih; saj je imel povsodi po nekaj sošolcev in mladostnih prijateljev. Med temi je bil tudi stari Mlakar, ravnatelj v predilnici. Pri njem se je najprej oglasil, prišedši v Poljano, potem je obiskal še druge veljake.

Nekaj tednov pozneje je bil pl. Videnski sploh znana oseba v bližnji okolici. Vsem je ugajal z uglajenim vedenjem. Kolikor znancev, toliko prijateljev si je pridobil, ker je bil že davno popustil ono nevšečno brezobzirnost, ko ni šlo za njegova «načela». Včasih je bil v družbi celó ljubezniv, da so se ga prav veselili med seboj. Jaromil se je že pripravljal, da ga o priliki s svojó znano spretnostjo pretiplje, kako mu kaj bije žila «za krotki naš rod, za mili naš dom», kakor je rekal navadno. Mlakar, ki ga je poznal najbolje — saj je bil že večkrat pri njem v Pločah, in Videnski pri Mlakarjevih v Poljani — obžaloval je takoj, da je tako zeló izobraženi mož narodno neodločen. Balant je še dostavil, da so taki radi

vsi oni, ki imajo mnogo denarja. «Der Slovene ist nur ein armer Wicht», «Slovenec je uboga smet», dejal je prepričevalno; «ko pa nekoliko z bogati in si ogleda malo po svetu, postane mu ime Slovenec nevšečno. Prepričan je, da ne velja nič, dokler je Slovenec; če ga pa obližne nemštvo ali sploh ptujstvo, tedaj se mu zdi, kakor da je že plemenitaš, višja stvar.»

«Tako je, tako!» pritegnili so mu vsi.

Nekega dne je pa Tratnik šel prav nalašč k Mlakarju in ga vprašal, kdo in odkodi je ona gospica, ki biva pri Videnski Luciji v Pločah. Kolikor je vedel, povedal mu je rad in smejal se mu je, zakaj se tako zanima za neznano ptujko. Mnogo pa sam ni vedel o nji, saj človek tako nerad pozveduje rodbinske razmere.

Gospodična Vida, tako so nazivali ptujko, bila je Lucijina šolska tovarišica. Ker je bila jedno leto mlajša nego ona, ostala je tudi jedno leto dalje v penzijonatu. Njen oče, pl. Videnskega tovariš, sobojevnik in prijatelj, izdihnil je dušo isti dan in trenutek, ko je pogreznil slavni Tegetthoff «Italijanskega kralja» v morje. Umirajoči kapitan mu je v zadnjih izdihljajih izročil hčerko. Kdo bi ne izpolnil poslednje želje človeku, ki nas sedaj-le zapusti za vselej!

Vida je bila zavarovana pri nekem zavodu za par tisočakov, a kaj bodo ti za celo življenje? Prvi teden svojih prostih dnij je preživela pri sorodnikih v slovenskih Brdih, kjer je bil njen oče doma, potem je slušala prijazno vabilo prijateljice Lucije in prišla k nji v Ploče.

V tem času so spravile poljanske oženjene in samske ženske na dan novico, da se misli ženiti poštar Balant. Posebnih napak mu ni mogla očitati nobena, le na tem so se izpodtikale nekatere, da je rjav; druge pa tega niti za napako niso štejele. Prav na tistem so si šepetale na uho, da si je izbral Panarjevo Olgo «s konca». Zahajal je včasih zvečer v gostilno nasproti njenemu domu, in ljudje so že sklepali — zakon. Koliko prenašlih sklepov je na svetu!

Približala se je zima.

Že dvakrat je pogledal sneg v dolino, toda ostati ni mogel. Mirni, tihi dnevi in pa solnce so ga spravili prav kmalu in do cela. Vinogradnik dela okoli trte, lovec zalezuje divjačino, gospoda trati čas, kakor more.

Pl. Videnski je hotel svojim prijateljem pokazati, kaj ima in kaj zna. Začel je povabil vse na predvečer Lucijinega godú v Ploče k lovski večerji. Tisti dan popoldne je bilo gorko, in Lucija je hodila s prijateljico Vido po vrtu. Mestoma je še cvetla kaka osamela vrtnica, vse drugo je bil pobral sneg in mraz. Le lovor, ta najtrdoživejši sin juga, ni se udal, zima do njega nima moči, ponosno stoji ob vrtni hladnici, živo zelen, kakor po letu.

«Lucija, povej mi no nekoliko, kakšni so nocojšnji gostje! Ti jih že poznaš, praviš, skoro vse. Meni bode ložje občevali ž njimi.»

«Vida, ti si zmerom tako previdna; saj nismo v mestu. Ljudje na deželi v mnogih rečeh niso tako natančni, kakor mestne sitnobe; v mestu treba gledati na vsako besedo in na vsak gumbič pri obleki, tukaj pa se gibljemo prosteje. Toliko sem se že naučila v kratkem času. Pomisli, ko sem šla z očetom prvokrat k Mlakarjevim, ni me nikdo peljal v vsprejemno sobo, kar sama sem tavela z drugimi; pri Tratniku smo se spoznali v prodajalnici, potem so naju peljali v obednico. Županove hčere so bile silno v zadregi, ko so ugledale mene, vedoč, da sem vzgojena v cesarski prestolnici, one pa niso bile v nobeni šoli, kakor sem zvedela pozneje. Odgojiteljica iz Švice si je ubijala glavo ž njimi celo vrsto let.»

«Torej hočeš reči, da so tukaj sami kmetje?» vpraša Vida.

«O ne! Spoznala bodeš, da so i tu ljudje izobraženi, a manj slepivi nego v mestu.»

«Kakšen je Filip Tratnik? Opiši mi ga nekoliko», prosi Lucijo.

«Ljuba Vida, ti hočeš pa vse vedeti. Počakaj večera! Če ti sedaj povem vse, dolgočasila se bodeš prav gotovo. Le potrpi! — Poglejva rajši, kakšno je po vrtu. Danes je tako lepo popoldne.»

Okoli in okoli pahišja je obširen vrt; proti jutru se prostira gosto zasajen park, urejen kakor po mestih. Lične klopice vabijo šetalca, da sede, če tudi ni truden; pogosti kipi lepšajo goščavo, da ni jednolična; kamenje, zloženo v piramide, po katerih se je porasel mah z raznovrstnimi drugimi zajedavci, priča o razumu in vkusu gospodarjevem. Tu se družita naravna in umetelna lepota, raznovrstnost in jednoličnost.

Deklici sta se ustavili za vilo na prijazni višavi, zrla na kresniški samostan in stari podrti grad poleg njega. Vas Kresnik — zgodovinarji trdè, da ima od nekodi celo mestne pravice — je oddaljena od Ploč dobrih dvajset minut. Ž vshodne strani je skoro ni videti, ker jo zakrivajo razvaline imenovanega gradú. Na pol podrti stolpi z ozkimi okni, skozi katere so nekdanj streljali na sovražnika, majhne luknje iz podzemeljskih jam, kamor so grajščaki zapirali neposlušne, včasih tudi nedolžne tlačane, vzbuja jo v človeku tako temne misli, kakor so temne one zidine, — priče o minljivosti in propadu človeške moči. Le spomin živi še med ljudstvom, neizbrisni spomin o dobrih, pa tudi o slabih grajščakih, gospodarjih kresniških. Oni so minili, a narod ni izginil . . .

«Glej no, Lucija, kako lep prizor! Kdaj ga nariševa? Pomisli: grad v sredini, od severa one le skrivljene topoli, na jugu samostanski vrt, v ozadju oni le vinorodni holmi! Ko ozeleni priroda, to bo krasno! Tvoj oče je res umen, da si je izbral za domovanje tako lepe kraje, sezidal hišo tako ugodno.»

Lucija pregleda predmete, katere ji je bila v naglici omenila Vida in reče:

«Ali ne vidiš, da pride na sliki prav v ospredje onale podrti hiša nad cesto? Če tudi je v naravi tako, na sliki se ne podaje. — Kako veliko poslopje je bilo pač nekdanj tam! Zakaj neki je propalo? Vida, meni so taki predmeti zanimivi, to so mi žive povesti, a za v sliko, kakor si mi jo opisala, povem ti, niso.»

«Pa res!» popravi Vida. «Ta podrtina bi kazila soglasje. A, da ne zabim, Lucija, ti se baviš tudi s pripovedovalno

umetnostjo, morda si celo pesnica, realistinja? Kdo bi si mislil?» draži jo prijateljica.

«To sicer ne, dasi so temeljni zakoni umetnosti splošni», opravičuje se skoro ta, ko vidi, da ji hoče Vida nagajati. Tudi v šoli se jima je dostikrat tako godilo kakor danes. Lucija, že od nekdanj mirna in trezna, ni rada trpela — včasih tudi neumestnih — šal in dovtipov živahne in lahkomišelnje Vide. Nemalokrat sta se sprli za to, kar pa nikakor ni kazilo prijateljstva. Solnce sije po dežju in nevihti mnogo lepše nego je sijalo poprej.

Že vnanjost obeh gospodičin nam kaže različna značaja: Lucija, plemenito vznesene postave, vitka kakor jelka, kostanjevo-temnih las in ljubeznivih temnih očij, kjer bi videl vsak čas vso njeno dušo; Vida pa, kodrasta rmenolaska z živimi modrimi očmi, je kazala vkljub svoji polti bolj nemirni južni značaj.

Približal se je večer.

V Ploče se je prvi pripeljal poljanski župan Letar, visok in osivel v svojem dostojanstvu. Videnski sam ga je peljal v bogato opravljeni salon in tam ostal ž njim toliko časa, da je prišla Lucija. Potem pridrdra kočija iz Kresnika. Iz nje stopita gospoda župnik in kapelan. Župnik je že postaren mož. Le nerad je sprejel vabilo, a ker je to prvič, mislil si je, bodi. Bil je one vrste gospod (ime — če povem ali ne), ki poznajo svet iz dolgoletne izkušnje v vseh temeljih društvenega življenja in živé po trdnih pravilih. Drugačen je kapelan, Ivan Krajec. On je živahen družabnik, dober pevec, rad posluša dober svét in tudi sam rad svetuje, če le more. Šolci ga imajo za moža, ki ni zastoj gladil šolskih klopij. Beseda mu je krepka in pero ostro. Marsikdo se je že poskusil ž njim, a še vsak jo je odbrusil prazen. On zna teoretične nauke izvrstno — kot najboljši vrtnar cvetice — presajati na potrebna mesta. Ravnokar došli voz je pripeljal Tratnika, poslednja pa sta prišla oba Mlakarja, oče in sin.

Lična obednica je bila skoro zasedena.

Prvo napitnico je govoril župan Letar pretrgano in nekoliko jecljaje svojemu

staremu prijatelju in novemu sosedu pl. Videnskemu. Vsakdo, ki je poznal župana, vedel je, da so mu napitnice strašna pokora; toda slučaj je vselej nanesel tako, da je moral napivati tu in tam, kot župan največkrat celo prvi. Z uglajeno besedo in pravo hrvaško zgovornostjo se je zahvalil hišni gospodar. Mogočni klic «živela» je pa donel po dvorani, ko je Ivan Mlakar mlajši napil Luciji, nocojšnji slavljenci. Trčila je ž njim in ga pogledala hvaležno. Seveda, dobro se ji je zdelo, a reči ni smela drugega, kakor nekaj besed. O Ivanu Mlakarju se tako rada pogovarja z Vido, o njem tako rada misli.

Zopet je napil Videnski sam, sedaj pa vsem navzočim gostom, osobito duhovnikoma. Župnik se mu je zahvalil kratko, toda iskreno; potem se je začela bolj zaupljiva prosta zabava.

Gostje so občudovali res izbrane slike v obednici, pl. Videnski je vedel o vsaki povedati posebno zgodovino. Pokazal je tudi nekaj svojih slik. Nisi pač videl na njih mnogo več samostojnosti, kakor osnovo in pa teženje po skrajni istinitosti. Pozneje se je sukal pogovor le ob umetnosti. Gospodar je vedel povedati prav veliko o slovečih slikah, katere je videl po svetu. Poznal je tudi dobro razne slikarske šole. V tem res ni bil novinec.

Ivan Mlakar je potem opomnil, kako lepo svrho ima umetnost: blažiti in ugajati; seveda treba umeti njen namen. Umetnost se ne dá uprezati v kakoršen koli voz.

«To je dognana stvar», reče pl. Videnski. «Namen umetnega izdelka je umetnost sama.»

Krajec je bil nezadovoljen s tem pojasnilom. «Oprostite», oglasi se takoj, «nobena reč ne more biti sama sebi namen, še manj delo človeških rok.»

«Gospod kapelan, prosim, oprostite in častita družba oprôsti, da smo zašli v tak razgovor. Če jaz kaj slikam ali rišem, delam to zaradi umetnosti same, ker me zabava. Prav zato služim umetnosti in jo popolnujem s svojim učenjem. To delamo vsi nehoté, saj je svrha človeku, da se popolnuje.»

«Vrlo, dobro! Torej priznate sami to, kar sem rekel, da umetnost ni sama sebi namen? Tudi jaz priznavam, da umetnost blaži in popolnjuje človeka, hkrati slavi tudi Boga stvarnika: nikakor pa ni umetnost kak samostojen bog, kateremu bi služili zaradi njega samega.»

«Jaz vam ne ugovarjam. Ali pomislite, da jo hočejo mnogi devati v sužnost raznih ozirov, n. pr. npravnosti, koristi itd. Umetnost treba ljubiti zaradi nje same.»

Krajec je spoznal, da bi ne prišla nikamor v takem razgovoru, zato je obrnil besedo na drugo stran.

Letarju se je bilo začelo zdehati. Pogovor mu je bil preučen in premalen-kosten hkrati. Drugi se niso hoteli mešati v govorjenje, saj se tudi ni spodobilo, da bi se morda še kdo drugi oglasil in povedal misel, ki bi nasprotovala gospodarjevim nazorom. Mlakar, Tratnik in obe gospodični skoro niso slišali omenjenih učenih razlogov, šalili so se med seboj in zabavali z dobrimi in slabimi dovtipi. Ko se je polegel prepir na drugem koncu mize, povabil je oče Mlakarjev goste, da bi katero zapeli, češ, s tem se bode vse poravnalo.

«Dobro, dobro!» odmeva z raznih strani.

«Gospica Lucija, prosimo, da bi šli h klavirju!» dé Ivan Mlakar.

Tudi oče je želel, da bi kaj zaigrala.

Res je sedla, in kakor misel so ji skakali drobni prsti po tipkah, odmevali so pa polni akordi neke težavne skladbe.

«Kakšno narodno, narodno!» želi gospod župnik, in drugi mu pritrdé.

Lahko, kakor se gibljejo jezerski valovi, povêdla je spretna igralka poslušalce v pesmico: ‚Po jezeru.‘ Lucija je pela in vsi so pomagali, seveda tako, kakoršen je bil komu pevski dar.

Filip Tratnik ni bil pevec. V tem času se je pogovarjal z Vido in popraševal marsikaj. Tudi ona ni pomišljala dosti, da se vidita danes šele prvikrat. Saj je družba tako vesela. Ko je Lucija doigrala, sedla je zopet h gostom. Pogovor se je pletel zopet ob umetnosti, a sedaj o glasbeni. Končal se je tako kot prvi, različno le v tem, da

je Videnski rekel: Umetnost je — kakor splošni napredek, mednarodna.

«Kaj je pa potem narodnost?» vpraša Ivan, že naprej sluteč vsebino odgovora.

«Narodnost je zadnji znak našega stoletja, brezumen prepir o dozdevnih pravicah, katerih narod največkrat niti imel ni. To pač ni pametno. Narodnost požira najboljše moči iz nas in nikakor ne vodi do sreče.»

Sedaj sta nasprotovala oba, Ivan Mlakar in Krajec.

Nazadnje je trdil pl. Videnski, da je glavni temelj narodni sreči zdrav razum in pa — denar.

Nikdo mu ni pritrdil, nikdo mu ni več ugovarjal. Duhovnika sta se odpravljala za odhod, ostala družba se je zabavala še dalje. Tovarniški ravnatelj Mlakar in župan Letar sta ves večer obdelovala poljanske občinske stvari; iz pogovora ju je vzdramil šele kapitanov klic k «taroku». Tudi potem sta še kdaj vtaknila glave in ugibala o nekem vodnjaku in potrebnih državnih podpori.

Prilika je nanesla, da sta bili deklici sami v postranski sobi. Tedaj reče Vida:

«Ni napačen človek ta Tratnik.»

«Veseli me, da ti ugaja. To je dober začetek», reče Lucija pomenljivo.

«Do zakona, meniš?» seže ji prijateljica v besedo in smeje se zbeži h gostom, ki so se odpravljali domov.

Lepo je svetil mesec, ko je sedel na voz Tratnik. Ivan ga je spremil do voza. Zadnja sta odhajala, Ivanov oče pa je še pozdravljaj kapitana v veži.

«Dobro si se zabaval, Filip. Sedaj poznaš Vido. Kako se ti zdi?» vpraša Mlakar.

«Kaj? Lepa je in morda tudi dobra, a — lahka», odgovori mu ta pristočno.

«Pa ne, da bi hotel reči kaj, ker ni bogata?»

«I—i—i, kaj pa, no! — Lahko noč! Srečno vozita za menoj!» To rekši je pognal iskrega vranca, in ker je voz ropotal, ni slišal, da se je prav tisti hip zaprl nad njim okno, kjer ga je poslušala — Vida.

«Kje? Kdo te je?»

«Pri tepki sem bil menda ali kje, ko mi prileti nekaj na glavo, spoznal pa nisem, kdo me je, čeprav me je dosti dobro oplazil.»

«O, Bog nas varuj! Človek si pa tudi nikdar ni svest življenja!» pravi mati.

Nana se pa spomni nečesa. Šepetne si: «On ga je!» in hitro izmije malo rano, iz katere je najbolj lila kri. Obvežejo mu glavo in ga položé na postelj, ker mu je prišlo slabo in ga niso smeli spraviti domov. V skrbeh so sedeli vsi trije pri postelji in ugibali, kdo bi mu stregel po življenju. Nana ni hotela razodeti svojega suma, ker se je bala, da bi po krivem ne obdolžila Jeroma. Molila je, da bi milostljivi Bog odvrnil nevarnost od Klemena.

Zjutraj se o poboju hitro razvé po vasi. To je bilo vznemirjenja in govorjenja! Ljudje so postajali v gručah in si tolmačili dogodek po svoje. Najbolj je bilo čudno, ker ni bilo nobenega sledú, da bi se moglo soditi in skle-

pati o zločinu; tudi Klemen ni povedal ničesar, ker nikogar ni videl in spoznal, ali si pa ni upal izreči svojega suma. Samo Nani je skrivaj razodel, da misli Jeroma, zlasti zato, ker mu je bil pred nekaj dnevi pretil in prepovedal ženiti se.

Klemen je moral nekaj dnij preležati, zakaj glava ga je hudo bolela in vročinska mrzlica ga je nadlegovala. Toda kmalu se je popravil toliko, da je vstal. Svatba se je zavlekla za jeden teden. Zato se je potem svatovalo tem veselejše.

V tem času se je pa pripetilo nekaj drugega, kar je vzbudilo dosti govorjenja. Ljudje so pogrešili vaškega pohajača, Jeroma. In ta slučaj so bistroumnejši vaščani staknili z onim skrivnostnim pobjem, katerega ni moglo nič pojasniti.

Sedaj je bilo marsikomu nekaj jasneje. In jasneje je bilo tudi, da ni varno spreti se z vaškim pohajačem.

(Konec.)

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

III.

Mlakar mlajši je mnogo občeval z Videnskim. Tudi z Lucijo sta si bila dobra. Nikdo se ni temu čudil. Mlakar jo je dobil, to je bila beseda med mladimi in starimi ženskami.

Sploh imajo Poljanke poseben dar za to, da zvedó, kje bode kakšna ženitev. Gosposke mladenke se v tem prav nič ne ločijo od svojih kmečkih sotržank. I kaj bi! Nežnim glavicam je prva in največja skrb, da pridejo čim prej tem bolje na trdna tla. Vsaka se želi omožiti. Ko to doseže, tedaj se

nekaj dni ponosno ozira na svoje prejšnje tovarišice, kakor bi hotela reči: «Da, da, vsaki ni usojena ta sreča.» Kmalu pa spozna, da samo oblika svetega zakramenta, lesk poročne obleke in druge mimogredoče stvari niso še zadosti za zakonsko srečo. Nikdo je potem ne občuduje, kakor se je godilo v dan poroke, ona sama obmolči in spozna slabosti novega življenja, slabosti, o katerih prej ni niti sanjala.

Balant je še vedno zahajal «na konec» in prepričan je bil, da hoče Olga le

njega in nobenega drugega. Tako so pričakovale skrbne ženice v kratkem dveh novih zakonskih parov. Srce marsikatere deklice pa se ni veselilo te novice, češ: Kaj pa ti čakaš? Leta tekó, mladost gine, rože tvojih lic ocvetó, le sled nekdanje mladosti ti ostane!

To so skrbi, skrbi!

Tratnik ni bil od Lucijinega godú nič več v Pločah. Domača opravila so ga zadrževala, prilike ni imel nikake, da bi vsprejel Videnskega vabila. Lucijo je videl večkrat, z Vido je pa od onega večera govoril le dve ali tri poti. Zdelo se mu je, da je deklica nekako v zadregi, ko je v njegovi družbi. Tolmačil si je, kakor da bi hotela s tem zakrivati svoje misli. Tudi Lucija ga je včasih podražila po strani; razlagal si je vso to stvar po svoje.

Dan se je daljšal, svečnica je že privabila v solnčno dolino bele zvončke in rmene trobentice. Tam izpod grma kmalu zaduhté vijolice. Solnce se ozira zvečer dalj časa, mraz ponehuje in nižje ravnine se ogrinjajo z zelenim plaščem. Sv. Gregor je že zapiskal koreninicam, državni poslanec, katerega je volila soglasno tudi Poljana, sklical je pa na ta dan svoje volilce k Zadnjiku na Pristavo, samotni veliki gostilnici debelo uro od Poljane na goriški cesti.

Omenjeni dan je bil slučajno nedelja, in veliko volilcev, še več pa radovednežev se je odpravljalo poslušat poslančevo poročilo, največ jih je pa hotelo uživati prvo popoldne lepe pomladi. Na Pristavi je take dni prijetno in veselo, posebno, ko šaljivi Zadnjik pri trese «bučo» iskrecéga se vipavca na mizo.

Na pristavskem vrtu se je zbrala odlična družba. Na novo oživeló solnce jo je ogrevalo, pri tem je pomagal tudi rujni vipavec. Ženi sodnikova in notarjeva sta celó raztegnili solnčnik. Tam-le pri srednjem omizju sedi poljanski sodnik, resnega lica, kakor se spodobi možu pravice. Njegovi lasje in njegova brada že oznanjajo jesen življenja. Dolgo vrsto let že služi državi. V Poljani se je navadil pri strankah za silo slovenskemu jeziku, sicer je pa govoril le gladko italijanščino. Zato pa ni mogel

nikdo reči, da ni pravičen, ali da je celo pristranski; le nekateri ostrobesedci so trdili, da bi moral znati čisto slovenski v svojem poslovanju. A mož se ni zmenil za tako javkanje nekaterih mladeničev, češ, sodnik sem pa vendar-le. Tudi če mu je kdo naravnost očital ta nedostatek, pogladil je z lepo, prav žensko roko svojo osivelo brado, pogledal ljubeznivo v svet, pogledal tudi svojega nasprotnika, vzdihnil, da bi rad, pa delal je naprej po svoje.

Poleg njega sedi notar, majhen, suh možiček, a navdušen Slovenec, kakor trdi sam. Ljudje se ga navadno bojé, češ da je «drag», sicer pa ni napačen človek; vesel je rad, politikuje tudi rad, pa le zasebno. Tedaj je tudi sodnik njegov največji nasprotnik, dasi se navadno rad pohvali, kako sta velika prijatelja. Seveda vé sodnik o tej prijaznosti le malo.

Oba imata danes na vse strani dosti pozdravov in pogovorov. Poslanec pride vsak čas, in ljudje ju poprašujejo, kaj bi bilo najpotrebnejše, da jim izposluje na Dunaju. Zato so ga volili, zakaj pa neki? Kmetovalci so želeli, da bi se znižali davki, trgovci in obrtniki so silili na premembo obrtne postave, župani so zahtevali, naj se vredi domovinska pravica; jedini niso bili.

Poslanec se pripelje, «živio» odmeva od vseh strani. Komaj je pozdravil najbližje prijatelje-volilce in se telesno nekoliko okrepil, kar naznani, da bode poročal.

Kakor utihnejo v nedeljo možaki pred cerkvijo, ko začne brati občinski sluga razne ukaze, tako je tudi tukaj vse utihnilo.

«Dragi volilci!» ogovori gospod poslanec zbrano občinstvo; pa že po uvodnih besedah so nikdar ugnani nestrpnézi zopet zašepetali in drug drugemu zamrmrali svoje opazke. Ljudje so se ozrli vsi proti vhodu, ko je prišel glasno govoreč Videnski s hčerjo in Vido. Vêdel se je danes prav kot baron in zadovoljno, a dostojanstveno odkimaval tihim pozdravom svojih znancev. Delal se je pa, kakor da ga silno zanima poslančevo poročilo.

V tem času, ko so volilci natezali ušesa, da bi zvedeli, kaj dobrega jim bode povedal poslanec, ozirala se je Lucija prav brezskrbno po množici, kje bi ugledala kako znano osebo, morda celo Ivana Mlakarja. A on je pohajal tedaj prav zložno s Tratnikom še v Poljani po tovarniškem drevoredu. Bila sta v prav živahnem pogovoru. Slednjic reče Tratnik:

«Pojdi, Ivan, da napreževa!»

«A, kaj se mudi! Do noči je še dolgo, in z nočjo, verjami, ne bomo še končali. Dobro poznam take shode. Novega ne bode povedal prav nič; kar govori, to smo že davno vse brali in skoro pozabili.»

«Ivan, pa družba?» vpraša dalje tovariš in se nasmehne.

«Nima nič opraviti na shodu; če pride, prav; jaz nisem obljubil nikomur. Pogledat pojdem, a le zato, da pojdem. Sicer, če misliš Videnskega, povem ti, da se udeleži i on shoda bolj proti noči. Mnogo pa nisem govoril ž njim o tem. — Filip, nekaj ti imam vendar povedati.»

«Kaj takega?» oglasi se Tratnik naglo.

«Vida se jezi na te.»

«Zakaj?» vpraša in obstane. Tega se ni nadejal.

«Zvedela je nekje, da si govoril, kako je lahkomišeln in — uboga.»

«Jaz?» zategne tovariš, ker se ne more domisliti, kdaj bi bil tako govoril.

«Da, ti, ti. Le pomisli, kaj si zmešal! Pomni, kaj pravi narodna pesem:

Hude jesu kletve djevojačke;
Tihò kune, do Boga se čuje.»

«Ne morem se spomniti, kdaj bi bil to govoril. Vem pa, da imam med našimi dekleti nekaj sovražnic. Ženski jeziki so vsi jednaki», opravičuje se užaljen. Do sedaj je mislil o Vidi drugače. Težko mu je bilo, da se je motil, žal mu je bilo obrekovane deklice.

Nasproti jima pride neki delavec. Že od daleč sname pokrivalo in počaka, da se mu približata.

«Gospod načelnik, prosim, da bi dali moji ženi, ki mi je predvčeranjem obolela, iz društvene blagajnice nekoliko podpore. Sam sem z otročiči.»

Ivan Mlakar je bil tudi načelnik delavskega podpornega društva. Blagi namen društva se je popolnoma vjemal z njegovim plemenitim srcem. Prav nič se ni izgovarjal. Ker je bil Tratnik slučajno blagajnik, krenila sta molče v pisarno. Smehljaje se reče Mlakar med potoma:

«Vidiš, kakor nalašč imava vzrok in izgovor, da ne bova prehitro tam — poslušala praznih besedij.»

Kmalu potem sta drdrala dva koleslja na Pristavo. Ko doide Mlakar Tratnikov voz, ustavi ta nekoliko svojega konja in vpraša:

«Ali bode tudi ona tam?»

«Seveda», reče Mlakar in podi naprej.

Gostilničar Zadnjik je stal na pragu, veselo si mël roki, pozdravljaj in govoril vmes:

«Zamudila, zamudila sta, gospoda, prvo juho, he, he! Železnico bomo delali po naši dolini, denarje nam bode vozila, dobro nam bode zopet in še — še v nebesa ne vem, če bode mogoče več spraviti katerega izmed nas. Tako smo sklenili, he, he!»

Res jima je pripovedoval potem Videnski na dolgo in široko, kako je on predlagal, da bodi naša skupna želja železnica.

«Zakaj vas ni bilo tako dolgo? Mislila sem že, da vas ne bode», dejala je Lucija ljubeznivo svareče Ivanu.

«Nisem se nadejal, gospica, da ste tako radovedni», zavrne ta šaljivo.

«Radovednost me sicer ni gnala, tudi oče je rekel davi, da pojdemo semkaj bolj na večer; toda popoldne je tako lepo. Kdo bi ostajal doma!»

«Midva s Tratnikom sva se nekoliko zamudila doma, opravila so naju zadrževala.»

«Vaš, moške mora pač zanimati politika. Še jaz pogledam večkrat v kak časnik o naših razmerah. Saj sem vendar hči slovenskega očeta. Svojega rodú se ne sramujem, dasi mi jezik ne teče preveč gladko.»

«Lepo, lepo gospodična», dé Mlakar, «veseli me, da se zavedate svoje narodnosti.»

Lucija ni hotela slišati hvale, zato je obrnila pogovor na drug predmet.

«Tratnik ima menda danes pri Vidi domenek. Le pogledjte, kako je na trnju!»

«In ona tudi», dostavi Ivan v splošnem šumu.

Kdor je čutil kakšno željo in jo znal spraviti v kakoršni koli obliki med svet, dostavil jo je še poslančevemu poročilu. Slednjič je vendar tudi teh nedostalo in konec — zaupnica se je bližala.

Kapelan Krajec je govoril prav prepričevalno, ne da bi se bil žaljivo zavedal na to ali ono stran, o potrebi krščanskega pouka in o verski šoli. Jaromil in nekaj bližnjih učiteljev je bilo tudi navzočih. Vlekli so na ušesa, ali jih bode kaj «piknil». Ko ni bilo nič nevšečnega, marveč je spretni govornik izrekel «čast, komur čast,» poslušali so in — pritrjevali. Z «živio» in ploskaje so sprejeli potem dostavek: naš poslanec deluj po okoliščinah za versko šolo. Slednjič se oglasi še enkrat Videnski. Njegova krepka postava, nekoliko ptuj, hrvaški naglas in vabljivi predmet — železnica, vse to je ugajalo nenavadno. Tudi dostavek «železnica» se je sprejel z živahnim odobravanjem.

Naposled predlaga notar s tankim vriščečim glasom, da se izreče gospodu poslancu zaupnica.

«Živio, živio, živio!» Najbolj pa je kričal notar sam. Tudi pl. Videnski je vpil, dasi je povedal že prej svojim bližnjim sosedom in vsakomu, kdor ga je hotel poslušati, da za versko šolo on ni, vpil bode le za železnico.

«Gospica», dejal je Tratnik Vidi, «kdaž smem upati, da mi oprostite?»

«Nikdar, gospod Tratnik. Pomnite, da ženske navadno ne odpuščajo, kar se dostaje srca», zavrne ga odločno, toda ni še izgovorila, že ji je zabliščala solza v očesu.

«Žal mi je, gospica, jako žal», dejal je on, a odgovora ni dobil. Vida je hitela za Videnskim in Lucijo, ko je vse vrelo pozdravit odhajajočega poslanca. V splošni gneči je potegnila tovarišico na stran, kjer ji je povedala vse do pičice in se razjokala.

Filip Tratnik je bil tisti večer slabe volje.

«Ti imaš pri Luciji posebno srečo», rekel je Mlakarju, «jaz pa povsodi smolo, pomisli —»

«Videli bomo naposled», seže mu v besedo Ivan in oba poženeta konje proti domu.

Mirna je bila noč, polni mesec je razlival čarobno svetlobo na prirodo, po bližnjem polju je legala lahna, prozorna meglica. Šele pozno v noč so odhajali zadnji shodniki s Pristave. Marsikateri se je poleg pomladnega zraka naužil tudi močnega vipavca, poleg mislij o narodni politiki so mu rojili po glavi tudi vinski duhovi . . . Take je spremljal Zadnjik prav do vrat.

«Dobro, dobro je bilo danes. Jaz sem s shodom popolnoma zadovoljen, da bi bili le vsi takó», zatrjeval je zadnjim gostom in skrbno zapiral vrata.

IV.

Blagovoljni čitatelj, oprost, da malo pomodrujemo, predno pogledamo neko drugo osebo te povesti. Delo, bodi že duševno ali telesno, to je za človeka pravo vedrilo. «Le delo nam sladi bridkosti», pravi neki francoski pisatelj; i mi mu radi pritrjujemo. Dostavljamo pa, da bodi delo pametno, naj sloni na trdnem verskem prepričanju, naj se opira na resnične nazore o življenju, vedno naj se druž, z zaupanjem v Boga. Tako delo pa, kateremu glavni namen je uživanje, pogubno je prav tako, kakor lenoba. Delavec te vrste je podoben stroju, ki se giblje le do tedaj, dokler ga goni sila. Ko ta sila neha, ustavi se stroj; kadar takega delavca ne priganja velik dobiček in uživanje, tedaj postane sovražnik gospodarju in vsej človeški družbi. Saj vemo, od kodi prihajajo razna strašila našega veka. Upamo, da do konca povesti potrpežljivi čitatelj spozna, kaj je nemirnemu človeškemu duhu krmilo. Do tedaj ga pa prosimo, da nam oprost, to malo stranpotico. Vsi smo ljudje, in vsi pisatelji tako radi greše, zanašajoč se na potrpežljivost bralčevo.

Jaromil stopa zadovoljen po svoji sobi, veselo si mane roki, oči se mu obračajo po znanih predmetih. Ravno kar je

dovršil pesem v proslavo umrle soproge Antona Hmeljarja, odličnega ločniškega vaščana in ljudomilega dobrotnika. Sam svojega umotvora vesel, prebere še jedenkrat konec:

Vse dobrote Bog Ti stokrat plati,
Zauje daj Ti večni raj uživati;
Spavaj mirno! Z Bogom, z Bogom, mati!

K oknu stopi in gleda, kako vró ljudje z vseh krajev kropit blago pokojnico. Nekdo potrka.

«Zdrav, Jaromil!» Ivan Mlakar mu prijazno stisne roko. «Kaj pa imaš tukaj?» vpraša in zre na dovršeno pesem. «A, Pegaza jašeš? Lepo, lepo!»

«Preberi!» reče Jaromil in ponudi prijatelju stol. Ivan kmalu prebere in mu vrne pesem:

«Krasne misli, dragi moj», pohvali ga Mlakar in potrka po rami. «Ti si vrl dečko. Ko bi jaz imel rodnega brata, hotel bi, da bi bil takšen kot ti.»

Jaromil in Ivan sta se pobratila takoj ono leto, ko je prišel prvi v Ločnice. Ne vinski duh, marveč duh enakih nazorov in enakih namenov je zjedinił oba znanca v jedno dušo. Le zložnost v nazorih je poroštvo stalnemu prijateljstvu.

«Up v boljšo bodočnost onkraj groba», nadaljuje Mlakar, «nam bodri in oživlja onemoglega duha. Brez te nade človek neha biti človek, obupati mora, ker nima nikakega zmotra, kakor ga nimajo oni, ki trdé, da ni po smrti — nič.»

«Tak je menda tvoj prijatelj pl. Videnski», seže mu Jaromil v besedo in ga pogleda nekam šegavo. Govorili so namreč že prav za gotovo, da bode v kratkem Ivan njegov zet.

«Da, žal!» reče Mlakar tako prepričevalno, da je moral vsakdo slutiti resnico njegovih besedij.

«Morda ga bodeš pa ti kaj preobrnil», pristavi Jaromil zopet nagajivo. «Veš, oni dan v Poljani sem ga jaz vzel v škripce zastran narodnosti. Res, mož ne taji, da je po rodu Slovenec; to je pa tudi vse, kar bi se moglo pri njem nazivati narodna zavest. Skratka: on je popoln malomarnež gledé na vero in narodnost. Mož nima, kakor kaže, nikakih nazorov. Revež!»

«Jaz se tudi ne strinjam in nikdo se ne more strinjati ž njim», povzame besedo Mlakar. «Škoda za plemenito Lucijo. Njo utegnejo pokvariti njegove zmote. Dekle misli v mnogih rečeh popolnoma različno od svojega očeta. Kakor mi je pripovedovala sama, navzela se je tega duha pri neki učiteljici na zavodu v Beču. Gospica Klara, tako so jo neki nazivali, imela je lepo «Dalmatinko», kakor je rekala Luciji, jako rada. Večkrat jo je vozila s seboj sprehajati, pozneje jo je vabila tudi v svoje stanovanje. Tam sta o prostih dneh presedeli cele ure in se pogovarjali o stvareh, ki ne blaže samo duha, marveč gojé tudi versko zavest. Klara je bila gledé na pridnost in vestnost v svojem poklicu med prvimi vzgojiteljicami na zavodu. Za prijaznost, katero je imela do ljubke kapitanove hčerke, prezirale so jo tovarišice; ona si je pa mislila: Vsak po svoje. Zato ima Lucija sedaj lepe nazore o življenju in človeštvu, zato je ohranila svojo vero. Nečem ti tajiti, da se mi je srce zavzelo zanjo, ko sem jo bolje spoznal.»

«Baš to sem hotel opomniti», reče Jaromil.

«Saj sem ti že omenil», nadaljuje Mlakar, «da ne tajim tega, a poslednji čas — še nikdar ni bil Videnski z menoj posebno prijazen — je zopet prav ledeno mrzel in kaže, kakor da mu naša družba ni posebno všeč. O neki priliki je celó rekel, da smo preveč verski, kar ne pristuje olikancem, ki vendar vedó, da je vera in verski obred le — komedija! Misli si še sedaj, da jaz takemu golčanju ne molčim. Vendar se nisva, da bi rekel, sprijela hudo. Torej vidiš, dragi moj starina, tako je.»

«Bog pomagaj!» vzdihne Jaromil, Mlakar pa nadaljuje:

«Tisti Lah, ki se je te dni naselil pri njem, ima pač ravno take nazore. Pravijo, da se poznata še s potovanja po morju, kjer je Emanuele Derossi izpopolnjeval svoje slikarske študije. Tam sta se tudi sprijaznila. Po očetovi nagli smrti je zapustil umetniško pot, dasi nerad, in upravljal bojda veliko posestvo v severni Italiji. Derossi je še samec, kar Videnskega še bolj veže nanj.

Vse večere sanjarita o svetovnem napredku, o slobodi, ki zasije človeštvu menda šele potem, ko se otrese srednjeveških verskih predsodkov. Sploh je pa slikar prijazen, in kakor kaže, tudi Lucija ni slepa za skrbno opravljenega umetnika; rada občuduje njegov pravilni obraz, njegove mehke kodre in njegove ognjene oči. Res, Derossi je zanimiva oseba.»

«Tako, tako; torej ti si zaostal? Prehitel te je oni Lah. Milujem te, pobratime», reče učitelj in mu podá roko.

«Nič za to», nadaljuje Mlakar, «upam, da se Lucija ne udá; smilila bi se mi pa res, ko bi jo oče silil v zvezo, ki bi njej ne bila ljuba.»

«Glej, glej, Ivan, kako nehoté si se zapletel v roman, ki vendar ni, kakor tožijo dandanes, brez ‚pointe‘, dé mu Jaromil na pol resno, na pol šaljivo.

«Pelji se z menoj sedaj v Poljano. Čas imaš, priliko tudi, kakor le redkokdaj; torej pojdi! Pogledala bodeva, kaj počenja Balant. Kdo bi vedno tičal v knjigah in pa premišljal žalostno stran svojega življenja!»

«Hvala zaradi vabila! Ne morem, ne utegnem. To-le pesem, vidiš jo tukaj, moram še litografično razmnožiti, da jo jutri porazdelé med pogrebce. Tudi s pevci nismo še prav na trdnem, in to pa vendar veš, da mene zelo veseli petje. Torej ne morem. Hvala! Drugi-krat drage volje!»

«Zdravstvuj!»

«Z Bogom!»

Stisnila sta si desnici in se ločila z različnimi čustvi.

Bližal se je cvetoči veliki traven. Krasna dolina se je odela v najlepše cvetje. Vse je živo, vse veselo. Tam v gostem grmovju se glasi kos, v nižjem grmičevju ob potoku ubira slavec svojo milo-tožno pesem. Od povsodi bije človeku na uho pomladno vršenje, pomladno življenje. Le Ivanu Mlakarju se je zdelo, da zanj še ni prišla zelena vigred v deželo, zanj ni veselja. Zrl je žensko v najlepših letih, mater nedoraslih otrók na mrtvaškem odru. Kako vesel je bil nekdanj pri Hmeljarju, in kako tožna se mu je zdela danes gosto-

ljubna hiša. Da, veličastvo smrti ima silovito moč.

Na poti domov je srečal Videnskega in Derossija. I ona sta bila namenjena kropit. Nasmeh se mu zaziblje okoli usten, ko ju ugleda, in nehoté se spomni pogovora z Jaromilom. Kakšna čustva budi neki mrliška tišina v srečanju — brezverca?

Mrzlo in prisiljeno so se pozdravili. Ko sta bila že mimo njega, slišal je Ivan, da je Lah nekaj rekel Videnskemu; potem sta se pa oba prav srčno zasmejala. Ta smeh se mu je zdel kakor odmev nasprotnikovega zlobnega pomilovanja, ki človeku dé težje, kakor najhujša rana. Zapodil je konja in drvil proti domu.

Na oknu je videl Pavarjevo Olgo in jo pozdravil. Ravnokar se je pogovarjala s svojo mlajšo sestro — o Tratniku. Olga jako ceni svojo telesno lepoto. Dasi ni nikogar, ki bi si upal trditi, da je ona najlepše dekle v Poljani, vendar ji posebno ugaja, ko zvé, da se ta in ta poganja zanjo, najrajša pa sliši, da jo občudujejo mnogi. Oni dan, ki bi ji prinesel žalostno poročilo, da nima nobenega častilca, štela bi med najnesrečnejše svojega življenja. Zato ji je bila všeč novica, da bi jo rad snubil Balant, še rajša bi videla, ko bi jo kdo boljši.

Ženskemu spolu ni moglo ostati neznan, kako brezozirno je zavrnila živahna Vida ponosnega Tratnika. Tudi Olga je to kmalu zvedela, in srce ji je bilo močnejše.

«Sedaj, sedaj ali pa nobenkrat», mislila si je, «moram razpeti mreže in dobiti Filipa. Saj moja dota ni manjša nego dota one ptujke in pa —» s svojimi mislimi je morala na dan, tako ji je bilo polno srce:

«Kaj praviš, Friderika», vpraša sestro in se ponosno vspne pokoncu v svesti si svoje lepote, «ali se mi posreči, kar sem ti pravila sinoči?»

«Ne vem», odvrne ta malomarno. Sestrino prebiranje ji ni bilo všeč.

«Kaj pa Balant, Olga? Ali mu nisi obljubila?»

«Pojdi no, pojdi! Kdo danes še verjame takim obljubam! Nikdo jih ne izpolnjuje.

Dokler mašnik ne zaveže pred altarjem, volim jaz prosto in tudi on.»

«Olga, jaz pa mislim, da to ni prav. Saj te ni nikdo silil. Zakaj si nisi izprosila odloga za preudarek. Sicer si pa ti starejša, in meni ne gre, da bi te učila in svarila. Toda sestra si mi, in kar mislim, to ti povem: Kdor mnogo izbira, dobi izbirek.»

«Kako si nespametna, Friderika! Ne verjami, ne, da je vse res, kar učé duhovniki z lece in učitelji v šolah. To verjame danes le še kakšen neuk kmet in pa kakšna stara ženica, ki prebira molek, zraven pa šteje, koliko let bi bilo še potreba, da bi se spokorila za vse mladostne grehe.»

Morda bi bila rekla še kaj, da ni mati poklicala Friderike v kuhinjo; Olga je šla k oknu in nove nazore snujoč zrla brez namena na cesto, od koder jo je pozdravil Ivan Mlakar. Ko jo je videl, domislil se je takoj Balanta, domislil se je tudi Lucije in prijatelju res zavidal srečo.

Srce človeško, kako različna so tvoja koprnenja! Dokler bodeš bilo, ne usahne povesti neizcerpljivi vir. Povest človeških src! Kdo te pač dovolj ume, da bi te opisal in presodil, kakor se spodobi. Povesti človeških src so tako različne, kakor so različni viharji, ki divjajo v človeških prsih, viharji, katere provzročá boj med dobrim in slabim nagnjenjem, viharji, katere provzročájo plemenite, čestokrat tudi nizke strasti. Kdo more še reči, da je pregledal človeško srce do dna, do one tehtnice, kjer se nagibljejo početki prvotnih sklepov na dobro ali slabo stran? To pozna le Stvarnik sam in samo on je more soditi po pravici.

«Ta je srečen», mislil si je Ivan, «svoje življenje lahko primerja sedaj s cvetočo pomladjo, jaz pa — —» naprej si skoro ni upal. Potrpežljivi čitatelj vé, da bi se Balant ne imel posebno veseliti dozdevne pomladi svojega življenja.

Počasi je gonil Mlakar po trgu, zrl pred-se, motril svojo usodo in mislil na Lucijo. (Dalje.)

Srcá odgovor.

Zakaj vesel ne pojem z vami,
Vprašujete ob drugu drug:
Ko zláta nam se pômlad smeje,
Najlepše solnce prsi greje,
Ko v cvetju ves je rajski jug?

Zakaj ne pojem pesmi vnete,
Ki je nebés najblažji dar,
Ki v njo od dávnega se véka
Radóst in žalost nam iztéka,
Ki v nji je človek srečna stvar?

Srcé vprašájte, tujci-bratje,
Srcá odgovor to velí:
Da pesem, ki se v nji zrcáli,
Kar veselí nas in kar žáli —
To, bratje, tuja pesem — ni!

Domača to je draga pesem,
To vam, drugovi — vaš napev;
A mēni pesmi glásne moje,
Ki narod moj doma jo pôje,
Budí se v prsih ljub odmév . . .

Nje glas zazvéni mi srebrni,
On čustev mojih bo izráz —
In náj si pômlad ne cvetéla,
Ko moja pesem zazvenéla:
Iz pôlne duše pél bom jaz!

M. Opeka.

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

V.

Omenili smo že začetkom povesti, da Poljana ne zaostaja prav nič za drugimi trgi po Slovenskem. Tam na dvonadstropni hiši sredi trga se blišči zlati napis «Edinost». To je duševno središče vseh izobraženih tržanov brez razlike stanú in narodnosti. Skrbnemu in svoj rod iskreno ljubečemu bralcu smo dolžni povedati, da hudomušni sosedje nadevajo Poljani — po krivici ali pravici, ne vemo — prislov «najbolj kozmopolitičnega trga» na slovenskih tleh. Često-krat bi čul nepristranski opazovalec, kako govoré tri osebe v štirih jezikih. Zato ni gledé na to stran prav nobene nepravilike, če prisede v družbo Nemec, ali če pogleda včasih laške in nemške liste v bralnem društvu človek, kateremu je v cvetu mladosti čebljala rodna mati v mehkem laškem jeziku.

«Edinost» priredi vsako leto svojim udom vsaj po jedno «besedo» s petjem in igro; za takšno «besedo» so malone večje priprave, kakor ono leto za vsprejem ilirskega nadvladike, ki je prišel birmovat v Poljano. Tedaj ima društveni sluga polne roke dela in polne ceste stopinj. Ta gospodična se kuja, ona se ne more naučiti uloge, tretja bi jo rada zamenjala, četrta se kisa in «toči bridke solze», da so jo prezrli.

Drugače je znala letos Pavarjeva Olga.

Bila je sama na vrtu ob cesti, plela cvetice, presajala zelje in brisala drobne prstke ob predpasnik. Uprav tedaj je šel gostih korakov tam mimo sluga bralnega društva. Na glavi je imel, kakor se spodobi, postrežniško čepico, ki pa ni bila njemu umerjena kakor tudi obleka ne, katero je nosil v petek in svetek. Postarnemu možičku se je poznalo na rdečih licih in na višnjevkastem nosu, da skrbi za vse kaj drugega prej, nego za obleko. Zastran tega sicer ni bil sluga Vrténe, da bi kdo rekel, slab človek. Tudi se je rad pobahal marsikdaj, da je služil pri vojaki kot «ragamentšnajdar». Seveda ni

bilo vse tako, kakor je zatrjeval. Res pa je, da se je navadil pri vojaki s svojim rokodelstvom največ nedela, katero mu je pomagalo pozneje do sedanje «mastne» službe.

Gredoč mimo Pavarjevega vrta spoštljivo pozdravi Olgo in privzdigne čepico. Moške je pozdravljal le tako, da je s kazalcem desnice dregnul osivele lase na sencu. Te «šege» se je naučil pri vojaki, čc je sploh verjeti njegovemu pripovedovanju. Olga ga vpraša nekoliko vsakdanjih rečij, nekoliko se tudi pošali ž njim, koliko ga je že «spravil danes pod klobuk». Vrténe ji ni zameril, če je tako govorila, saj je vedel dobro, da včasih, ko ji prinese kak list, Olga ne šteje krajcarjev, tudi desetice ne za nagrado poštnemu slugi.

«Kje ste pa bili?» vpraša ga slednjič.

«Tam - le na koncu sem prosil gospodično Viktorijo Poniževu, da bi prevzela glavno ulogo.»

«Kaj, Viktorija? Še tako mlada! Da, potem ni čuda, če društvo hira. Kdo vas je pa poslal?» vpraša Olga naglo.

«Tratnik. — On je društveni načelnik», odgovarja sluga prav vojaški.

«Ali vam je obljubila?»

«E, nekaj se še otesa, pa mislim, da bode vendar; to upam. Saj mi ne bode zamerili, gospica, če rečem: ženske so ženske. Mladi rod je tako čuden.»

«Vrténe, pustite to! — Torej pravite, da vam ni obljubila za trdno?»

«Za trdno ne.»

«Jaz bi vas nekaj prosila, toda bojim se, da me izdaste. Vi se včasih opijete —»

«Prav gotovo ne, gospodična», pretrže ji besedo Vrténe in stopi bliže k ograji, dobro vedoč, da ne zaman. Olga se ozre oprezno, da vidi, ali ni kakšne nepozvane priče, in reče:

«Ako ne mara Viktorija sprejeti uloge, rada jo vzamem jaz. Saj pravim, vi ste v odboru vsi nekam visoki. Zakaj bi hodili mimo naše hiše?»

«Ne upamo si, gospica, ne upamo», hiti Vrténe, katerega je beseda «v odboru» pošegetala prav prijetno.

«Kaj bi tisto! Povejte rajši», nadaljuje Olga, «kdo izmed moških bode z menoj?»

«I, kdo?» reče sluga in se suče na levi peti sem ter tje. To razvado je gotovo vsak dan sklenil opustiti, a ne zastran lepšega, marveč zato, ker ga je še vselej izdala, ko ni prav vedel, kaj bi odgovoril. A ni šlo in ni. Tudi danes se je spomnil le s težka, da je nekaj slišal o Tratniku, zato se urno odreže, samo da bi bil hitreje iz zadrege:

«Menda Tratnik.»

«Kaj, Tratnik? No, potem tudi jaz ne vem, kako bode. Pozvedujte tako po strani pri Tratniku — saj znate —, ali bode zadovoljen z menoj.»

«Bode, bode, to vem», zatrjuje sluga.

«Če se ne bode zbal, da bi bila ona rjava stvar tam-le iz Ploč prehuda zastran tega», pravi Olga v nekem takem glasu, kakor govori vojskovodja, videč, da se umikajo sovražna krdela pred njegovimi zmagonosnimi četami.

«Hm, hm! Kdo more vse vedeti», reče Vrténe bolj sam zase in se počee za levim ušesom.

«Torej veste, da vprašajte, če me bodo marali!» poudarja Olga in suče ocvetlo vrtnico med prsti.

«Marali, marali vas bodo, gospodična. Le brez skrbi bodite! Stari Vrténe ni še tako za nič, kakor misli kdo. Z Bogom, z Bogom!» začne se poslavljeti, ko mu je ona še jedenkrat zatrdila, da ne sme povedati nikomur, in se obrnila strani, stopaje dalje med gredicami, zadovoljna sama s seboj, da je začetek tako dober.

Nekega dné popoldne so sedeli v hladnici na Videnskega vrtu Derossi, Lucija in Vida. Igrali so priljubljeno igro «mariage». Pozneje se jim pridruži še Videnski. Začeli so v štirih «klicati kralja». Toplo je bilo. Lahen vetrič je migljajal z listjem, ki je lepo raslo in se igralo s solničnimi žarki, ki so se vsipali na modro obleko Lucijino.

Kmalu so se naveličali igre. Po poti iz Kresnika prikoraka znani kapucinec pater Jožef, vesel in kratkočasen človek,

kateremu so že minula boljša leta, a ni mu minula dobra volja. V družbi so ga imeli radi povsodi, kamor je prišel. Tudi pri Videnskem, kot najnovejšem sosedu, ni bil neznan. Ko se je bil prvič oglasil v hiši, dejal mu je gospodar, da so mu vrata vedno odprta. Videnski je vabil izobražence v svojo vilo samo zastran družbe, tudi, če se ni strinjal ž njimi v nazorih. Na deželi že mora tako biti.

«Dobro, dobro, pater, pričakovali smo vas», pozdravi ga kapitan in mu gre nekoliko nasproti, potem pa nadaljuje italijanski, gledaje Derossija:

«Bodete nam pa kaj povedali. Le k nam, le k nam!»

Kmalu se je zaiskril bokal vina na mizici sredi hladnice. Govor se je sukajal o raznih predmetih, dokler ga Videnski ni pretrgal blizu tako, kakor je pretrgal Aleksander Veliki gordijski voz, vprašajoč:

«Gospod pater! Tukaj smo sami brez tako zvanih nepoklicanih kmetov in nedvednežev. Lahko nam poveste, ali vam ugaja samostansko življenje. Vsaj mi posvetnjaki si mislimo, da to ni človeško.»

Veseli in prostodušen človek dostikrat doživi, da hočejo drugi njegovo prostodušnost uporabljati za svoje namene. Tako mislijo tudi ljudje, da si želi duhovnik ali samostanski človek posvetnega življenja, ako je rad vesel in dobre volje. Ne pomislijo, da je veseli značaj človeku lahko že prirojen; ne gre jim v glavo, da smo lahko veseli sami sebe in imamo vir zadovoljnosti v srcu.

«Da-li mi ugaja?» odgovori pater prav tako brezskrbno, kakor odgovarja otrok materi ‚šestresnic‘. «Glejte, ljubi moj ‚kučegazda‘, to je prav tako vprašanje in tudi odgovor bi bil tak, kakor če bi vas jaz vprašal: Ali vam ugaja življenje v tej-le hiši? Vi ste gotovo imeli posebne vzroke, da ste si jo sezidali, in sezidali ste jo gotovo le zato, da vam bode dobro tukaj. Tudi jaz sem prestopil samostanski prag, oblekel to-le raševino in napravil slovesno obljubo iz blizu enakih vzrokov. — Dragi prijatelji, tudi mi smo se danes zbrali tukaj, da nam bode prijetno in dobro, da sami sebi in drug drugemu z

družbo sladimo življenje.» Potem prime kupico in napije:

«Gospod plemeniti, kučegazda, Bog vas živi!» Čaše zazvené in Videnskemu se zjasni obraz. To je videl tudi pater Jožef in nadaljeval:

«Torej oba sva si neprisiljena izbrala vsak svoje zavetišče. Vidite, sedaj si pa življenje sladiva ali greniva, kakor hočeva sama. Brez posebnih nezdod, katerih človek ni sam kriv in katerih nas čuvaj Bog, je človek tudi v sedanjih časih sam svoje sreče kovač.»

«Sedaj pa z Bogom, prijatelji, z Bogom gospodični. Zabavajte se dobro, Bog z vami!» To rekši seže moškima v desnico in odide z istim prijaznim nasmehom in z isto zadovoljnostjo na licu, kakor je bil došel. Izprosil si je bil nekaj uric dopusta, da bi obiskal bolnega znanca v bližnji vasi. Ker ga je družba tu nekoliko zamotila, stopa sedaj toliko hitreje.

«Čudni ljudje so ti kapucinci», reče nato Videnski.

«Jaz bi vse spodil delat», dostavi Derossi. «Pokaj si neki ti ljudje pasejo svoj život, redé se in leže po samostanih, kmet pa ima žuljave roke in od zore do mraka potno čelo. Brez njih ne propade človeštvo. Narava sama uči človeka npravnosti, in izkušnja nam pravi, da leža ni najlepši vzgled npravnega življenja. Tudi svetne duhovnike bi spodil k nujnejšim opravilom in cerkve bi pozaprl. Cesar Jožef je bil mož, ki se je otresel verske tesnosrčnosti.»

Videnski je zadovoljno prikimal.

«Dovolite, gospod umetnik, da vam nekaj oporekam», oglasi se Lucija močno zardela. «Odkodi bi se mogel potem naš seljan naučiti npravnosti? Oprostite, odkodi bi se je bili naučili vi, gospod umetnik? Narava nas res lepo uči; toda jaz mislim, da je neuk človek ne more umeti. Najprej moramo poznati naravo samo, potem šele njene nauke, če že hočete, da govorim po vašem. In narava sama ni nikdar dovolj močna, da bi človeka vzdržala na pravi poti. Ali niso ravno tako zvani prirodni narodi globoko zašli v nenpravnost? Sicer pa sem prepričana, da spoznavanje narave same nas ne pripelje nikamor drugam,

kakor k njenemu začetniku, k Bogu, začetniku vsega življenja in vse npravnosti.»

«Zmagali ste, gospica. Srečen sem, da ste me tako mojstersko odbili uprav vi, Lucija», rekši jo pogleda ljubeznivo. Pomenljiv je bil ta pogled iz očij, katerih se je Lucija kar bala. Tičalo je v njih nekaj, kar jo je strašilo in odganjalo.

«Gospod umetnik, vi ste torej srečni, če vas užene slabotna ženska», reče Vida, šaleč se z njegovim poklonom.

«Da, gospica! Srečen, presrečen bi bil, ko bi me Lucija tako premagovala celo življenje, kakor danes. Ko bi se čutil v svojem zadnjem dihu tako premaganega, pa bi bila srečna i moja zadnja ura.» Lucija je lahno zardela, nasmehnila se in pogledala v stran. Ugajalo ji je njegovo laskanje. Kateri ženski pač ne ugaja? — «Potem bode kakor bogova», dejala je kača Evi.

Postrežnica prinese s pošto došle listé in časnike. Položivši vse skupaj pred Videnskega, odide molčé. Ta prvi pogleda časnike in se zamisli vanje; Vida pa, ne hoteč se dalje pričkatati s prilizujočim se Lahom, seže po pisma.

«Oho!» začudi se, pogledavši vabilo k veselici v Poljano, «Lucija, jutri zvečer bodeva plesali.»

«Kje?» vprašata oba z Derossijem.

«V Poljani bode veselica, priredi jo bralno društvo. Pogledaj!» reče in ji ponudi vabilo.

«Radoveden sem, kako se védejo Slovenci na svojih veselicah», pravi Derossi.

«Ne slabo», zavrne ga Videnski in ga pogleda izza velikega nemškega dnevnika, «osobito ples je vkusen in mičen.»

«Kaj pa petje?» vpraša Lah dalje.

«Za to mi ni dosti mari. Saj veš, kako jaz cenim narodno kričanje in narodno hvalisanje, katerega so pesmi vse polne namestu prave poezije.»

«Da, tako je!» pravi Derossi, «ljudje so še preneumni, da bi vedeli, kaj je poezija. Ne morejo se še otresti starih predsodkov in živeti naravno.»

«Derossi, ti si res mož, ki veš, kaj govoriš. Škoda le, da ne napišeš svojih lepih mislij o človeštvu in jih ne utrdiš na modroslovnem stališču. Škoda, škoda!»

«Oh, vedi, dragi moj, da me zadržuje samo kist. Že marsikdo mi je svetoval tako, kakor ti. Ne utegnem in pa — na uho ti povem — ne pišem rad.» Potem vstane, poslovi se od gospodičin in odide v svojo sobo naravnost pred slikarsko stojalo; v glavi so se mu pa podile, stavim, bolj samoljubne misli, kakor Aristotelu, ko je izumel svoj filozofski sestav.

Drugi večer so bili društveni prostori v Poljani sijajno razsvetljeni. Bil je večer pred prvim majnikom in sabota. V stranski sobi so se vežbali pevci v svojih glasovih. Dekoracija odra daje igralkam in tudi igralcem mnogo opravila. Bliže in bliže jim je osma ura, začetek «besede».

Društveni blagajnik, Ivan Mlakar, natika pri mali mizici stoječ, bele rokavice, za njim na vrhu stopnic stojé pa drugi odborniki, med njimi tudi načelnik, vsi s trobojnicami na prsih, v lepi črni obleki, in sprejemajo goste. Tudi Vrténe ima nocoj trobojnico, saj mu jo je pripela Pavarjeva Olga sama.

Dvorana se polni, ljudij prihaja vedno več. Naposled je vse natlačeno, drug sloni na drugem. Zagrinjalo se vzdigne, pevovodja, znani Brnik, si briše potne kaplje s čela, ne vemo, ali zaradi telesne obilnosti ali zaradi nezaupnosti do samega sebe in svojih pevcev. «Bratje, v kolo!» zadoni po natlačeni dvorani, kjer so poslušalci že nestrpnost čakali začetka. Konec je bil kakor po navadi: ploskanje, «živeli!» in «još, još!» Pesem ponové.

Ne bodemo opisavali vseh točk veselice, ker vemo, da to ne gre v okvir naše povesti. Potrpežljivi čitatelj bi se pri tem dolgočasil prav tako, kakor se je morda tedaj, ko je res prisostoval takim «besedam». Tudi ne bi blagovoljnega bralca mučili niti s tem, ko bi se ne bilo tu zgodilo nekaj, kar sega v povest.

Skrbno izbrana igra je zanimala poslušalstvo vseskozi. Celó Videnski je natezal svoj «kukalec» in opazoval predstavljajoče osebe. Derossi se je sedaj pa sedaj pogladil po «kozji bradi» samozadovoljno in samosvestno, kakor hoteč pokazati, da on stvar ume in da mu ugaja. Saj Slovencem itak ni bil naklonjen, tako je trdil svojim znancem.

Ko je nastopila Pavarjeva Olga, pridobila si je občinstvo takoj. Seveda lepa postava, prijetni glas, ljubeznivo kretanje prijajo vsakemu človeku. Sreca ni móči videti. Svojo ulogo je znala izbornó, besedij ni izgovarjala samo po pravilih umetnosti, marveč tako, kakor ji je velelo strastno razburjeno srce. V onem hipu, ko je svojemu junaku zadržala zvestobo, govoreč: «Da, moj Rastislav! Tvoja ostanem na veke!» slišal se je iz gneče bolesten vzdih. Vida se je zgrudila v omedlevico.

Ivan Mlakar je takoj prihitel s kupico hladila. Kmalu ji je odleglo, toda celotni vtisek igre je bil nekako pokvarjen. Tratnik je spoznal bolesteni vzklík, beseda mu je zastajala v grlu, oziral se je med občinstvo, da bi kje ugledal znani obraz, toda zaman. Odnegli so jo v stransko sobo, kjer so ji hiteli pomagat Derossi, Mlakar in Lucija. Mlakarju se je zdelo, da Lucija ni tako vneta za Derossija, kakor on za njo; ogibala se je pa tudi njega, in to ga je bolelo. Kako rad bi jo bil kaj vprašal, rad bi ji bil kaj povedal, a ta prebiti Lah je bil kakor senca vedno za njo.

Ko je zaradi obolele Vide kmalu potem odhajal Videnski, zbrala se je poleg plesne sobane precejšna družba trške odlične mladine, da bi proslavila god Filipa Tratnika. V bralni sobi so se vrtele plesaželjne dvojice, tu se je pa vrstila napitnica za napitnico. Olga je sedela kot nocojšnja soigralka seveda poleg Filipa, zraven nje Friderika, katera jedina je vedela, da je Olga dosegla vse, vse. Filipu se je zdelo, ko mu je častitajoč segla v roko, da se nekoliko trese njena ročica. Saj mu niso mogli ostati neznani vsi oni žarni pogledi, katerih moč dobro poznajo ženske. Tudi Olga jo je poznala. Njene oči niso zakrivale strasti. To je pa še večalo njeno lepoto.

Tratniku je še vedno odmeval v srcu oni bolesteni vzklík iz dvorane. Vedel je — kakor si je vsako reč rad razlagal po svoje — da je bil tega vzdih kriv le on, ne pa morda — vročina. Zdelo se mu je, kakor da je včeraj slišal besede: «Ženske navadno ne odpuščajo, kar se dostaje sreca.» Kako rad bi bil

stopil za njo, vprašat, kje je, kako ji je. Toda nje ni več, Olga ga je ujela in ga drži v mreži, kakor grešno dušo hudobec, — da, lepi hudobec.

Junačil se je dolgo, a naposled vendar omagal. Kakor je govorila strastno na odru, tako in še bolj strastno in ognjevito je govorila sedaj s Filipom. Tudi on ni mogel molčati; kako bi, saj je znala Olga tako lepo govoriti. Nekdanjo slavo Tratnikove hiše, sedanje nje dobro ime in sijajno bodočnost je znala tako lepo splesti v umetni venec, da ni bilo treba Tratniku drugega reči, kakor «da», in zavezano je bilo.

Tam pri drugi mizi pa sta se pričkala notar in kresniški kapelan Krajec. Pomagala sta vsak s svoje strani netiti slaboznani slovenski razpor. Sodnik ju je včasih pogledal, sedaj pritrtil temu, sedaj onemu in bil — dobre volje. Jaromil ju je nekoliko pomiril s tem, da je sprožil sploh slovansko vprašanje in vsi trije so potem govorili o lepi bodočnosti slovanskih narodov. Sodnik pa ni rekel ničesar, tudi dobra volja mu je izginila z obraza. Ni mu bilo po godu, da so se tako v nemali za slovanstvo. Vendar so se naposled ločili v miru in prijaznosti. — Z uspehom veselice ni bil menda nihče zadovoljnejši, kakor Pavarjeva Olga; da, Olga in Filip Tratnik.

VI.

Polagoma so nehali ljudje govoriti o zadnji veselici v bralnem društvu, počasi je tudi Vida pozabila neprijetne spomine, kolikor se sploh dá pozabiti. Divna pomlad se je že klanjala gorkemu poletju, dnevi so bili vedno bolj vroči, a toliko krasnejša jutra, toliko prijaznejši večeri.

V Pločah so uživali večerni hlad navadno v lopi na vrtu. Stari kapitan je pušil iz dolge turške pipe in prebiral časnike ter jim na rob včasih delal svoje opazke, trdilne ali nikalne, dovtipne in neslane, kakor je že nanesel slučaj. Njegov nenadomestljivi prijatelj in družabnik, Derossi, se je rad udeleževal večerne zabave na vrtu in o teh prilikah vselej «kadil» svojemu «dobrotniku», kar je mogel. Dostikrat je celó

navadne njegove opazke sukal tako, da so se videle drugim bistroumne, dovtipne in učene. Da, Derossi ni bil človek prazne glave. Narava ga je bogato obdarila z najlepšimi sposobnostmi.

Neki večer se je vračal Krajec od bolniškega obiskovanja iz ploške vasice, kjer se je pri Videnskem slučajno sešel z Mlakarjem. Videnski je sprejemal z navadno vljudnostjo vse stare in nove znance. Mlakar in Krajec sta bila prijatelja še iz onih časov, ko je bival Krajec v goriškem semenišču.

Ker je bil pogovor o Derossiju, reče kapelan: «Vidi se, da temu Lahu ne bode težko vprašati za Lucijo. Saj je kapitana že sedaj tako pripravil, da bi mu jo kmalu ponujal sam. Derossi zna, pa zna.»

Težko je bilo Mlakarju, ko je slišal, da tako sodi celó njegov prijatelj. Če že on vé o tej razmeri, kaj pač ugibajo šele drugi ljudje o Derossiju in Luciji.

«Ljubi Ivan, meni se pa zdi», pravi Mlakar, «da ona nič kaj ne mara za Laha. Kolikor je prijazna ž njim, to je le očetova želja.»

«Tako misliš ti, seveda», odvrne Krajec in pogleda prijatelja na pol sočutno, na pol nagajivo.

«Bog daj, da se ne motim», nadaljuje Mlakar. «Vedi, da nisem z Lucijo še nikakor zavezan in ji želim, da je srečna vsaj s kom drugim, če že ni božja volja, da bi bila z menoj. Sicer pa te misli — odkrito ti povem — doslej še nisem mogel spraviti v soglasje s srcem.»

«Prijatelj, trnja in bolečin imamo povsodi dovolj.»

«Glej, bojim se, da tu zmaga ono nesrečno maloverstvo in brezverstvo, za katero bi dal Videnski vse, vse, tudi lastno kri», govori Mlakar užaljeno.

«Ej, kaj te je navdušilo na to stran? Čudim se ti. Nekdaj pa si govoril o njem s tolikim navdušenjem, da bi je bil priporočal lastnemu bratu,» vpraša ga zvedavo kapelan.

«Tedaj nisem vedel, kake posledice iz tega izvirajo v življenju.»

«In še vedno trdiš, da si znal misliti?» čudi se mu Krajec. «Da, ko bi ljudje, ko bi naši učenjaki mislili na življenje, na njegove potrebe in pravo srečo,

umovali, skleпали in pisali bi drugače, kakor ravnajo večinoma. Življenje je najboljša priča za kako resnico, pa tudi priča proti neresnici.»

Prišla sta do ceste, kjer sta se ločila na levo in desno.

«Kaj hočeš», povzel je Mlakar še jedenkrat, «človek ni nikoli zadosti previden. Zdrav, Ivan, Bog s teboj!»

«Potolaži se, Mlakar», zakliče mu Krajec; «vedi, da obupnost je tudi posledica —»

«Bog preloži», seže mu oni v besedo. «Z Bogom! Z Bogom!» —

Tihi mrak je legal na zemljo, prijetni hlad je krepčal prirodo, povsodi se je širila neka prijetna vonjava, kakor da bi pomladni duhovi praznovali svoj god. Skozi okno poljsanske tvornice blišči svetloba na ravno polje in tje do bližnjih holmov. Mirna, jasna noč je brez lune. Čriček čirika pred svojo luknjo, slavec drobi tožno melodijo ob tiho deročem potoku. Tako slovesno in vendar nekam žalostno odmeva njegov spev po dobravi in po širnem polju. In tudi njegova pesem je slavospev ljubezni. Po svoji naravi kratkočasi družico, ki skrbno plete gnezdo in se trudi za — prihodnje rodove.

Pozno je že.

Tvorniška okna se še blišče, drugodi po trgu je pa že sploh temno; tudi svetilnice, ki goré le tedaj, ko ni lune, pogasil je že Vrténe. Tudi on že sladko spava, in ne motil bi se, kdor bi trdil, da sanja o topovih v Veroni, o svojih častnikih, tovariših in lepem mladostnem življenju. Da, vsega tega ni več, in kar je bilo pozneje, tega je mnogo zabil lahkoživi mož, zapil pa še več. Oni dan so se norčevali v Poljani, da je Vrténe neki večer gaseč svetilnice srečal pamet. Saj tako so si razlagali ljudje vzrok, da ne zahaja več v žganjarnice. Zgodilo se je pa v resnici tako-le: Pod ugaslo svetilnico je zadel Vrténe z nogo ob temno stvar, ki ni bila nič drugega kakor neki njegov tovariš iz vojaških časov, sedaj pa postopač. Poln vinskih in drugih žganih duhov se je bil revež sesedel ob zidu pri svetilnici na tla in zaspal. Tukaj ga je našel Vrténe. Zaradi službene

vestnosti ali kali ga je počasi, jako počasi vzbudil in z veliko težavo spravil v občinsko hišo spat. «Pač žalostna pot», mislil si je Vrténe, rekel pa ni nikomur besedice, saj mu je zadosti pravil notranji glas: «Vrténe, vse tako čaka tudi tebe!»

Res, od tedaj se ogiblje žganjarnic.

Tudi v vili Videnskega je že skoro vse objel spanec in zazibal v sladki sen; le okno, kjer je Derossijeva spalnica, sveti se še. Kaj neki počenja naš junak, za katerim se tako rado obrne marsikatero žensko oko? Morda zopet kuje načrte o novih zmagah in pridobitvah? Ne moti se mnogo, kdor misli tako. Njegove sile so se združile samo na jednem mestu: brez ozira na preteklost se je zagledal Emanuele Derossi v mile oči Lucije pl. Videnske. Prav te oči so ona trdnjava, katero hoče, mora pridobiti. Te oči so mu tem zanimivejše, čim bolj se ga izogibljejo; tako rad zre vanje, oh, tako rad, da se mu zdé jedina nebesa, saj v prava nebesa nad zemljo itak ne veruje nič. Trenutek ugodnosti, krepko do dna izpit, to mu je pravo in jedino veselje. Nespameten se mu zdi vsakdo, ki ne uživa lepega trenutka, ko se mu ponuja. Saj je po smrti — menda — nirvana. Zakaj bi ne smel uživati njene navzočnosti, pasti oči prav do sita; zakaj bi ne smel piti iz čaše ugodnosti, kakoršna se mu ponuja, če bi res snubil Lucijo? Kakor ne dvomi, da mu Videnski ne odreče svoje hčere, vendar se ne more čisto privaditi misli: Kaj pa potem?

S takimi načrti se je bavil vsak dan, zdeli so se mu lepi, očarljivi, dasi mu je spomin na dom, na svojce zelo grenil celotni užitek. — Toda kaj bi preganjal take mračne misli, življenje se mu smehlja tako ljubo. . .

Nocoj ni mnogo mislil o tem. Umetelniški zanos, ki ga je tiral z doma po svetu in zaradi prijateljevega vabila pripeljal v ta kraj iskat snovi novim slikam, posadil ga je tudi nocoj pred slikarsko stojalo. Marno in spretno gleda na osnutek neke slike in spravlja nove podobe na platno: Pri velikem, odprtem oknu sedi deklica, katere poteze so nam

že skoro znane, podobna je že sedaj — Luciji; v ozadju razsiplje zahajajoče sonce svoje žarke po oblačnih skupi-

nah, pred temi je pa znani prizor izza Videnskega vile: srednje visok hribček, na njem razvaline starega gradú, na

Slap pri Jajcu. (Po fotografiji.)

levo samostanski vrt in samostan z nizkim, šilastim zvonikom, nekoliko bolj na desno znani vrhi kresniških hiš, bolj v ozadju pozlačeni križ na stolpu žup-

nijske cerkve, prav na desnem robu so pa oguljene veje skrivljenih, od burje nagibajočih se topol. Dekletu ni vsa ta raznovrstnost prav nič mari. Pred-se

zre na novo povezano kito cvetic in premišljuje — menda — kam bi jo pripela.

Kist mu mirno polzi po oblačnih skupinah, rahlo po solnčnih žarkih, varno po sivih zidinah, a nežno, rekli bi, skoro ljubeznivo pedantno po krilu, in — kakor bi jo poljubljal lahki večerni vetrič — po resnem licu gospice Lucije. Še jedenkrat pogladi kostanjeve lasce, še jedenkrat vzdihne umetnik, nasmehne se in — ugasne luč.

Vse miruje sedaj, vse počiva, le srca ne mirujejo.

Odkar je Derossi Videnskega gost, imajo v vili lepo življenje. Lah je kakor navadno živahen, dosetljiv in pri ženskah silno ljubezniv. Osobito rad «dвори» Luciji. Ona se ga sicer brani, toda neljubi ji niso njegovi pokloni, dasi se vedno izogiblje njegovim pogledom. Zdi se ji, da ne more vstrpeti strasti, katera sije iz njih. Te oči so ji bile skoro kakor strašilo. Dostikrat se je stresla, sanjajoč, da jo opazujejo skrivaj. To tudi nikakor ni bilo neopravičeno, saj je bil Derossi po dnevu res vedno za njo, pa lepo, dostojno, ne da bi se bil usiljeval, marveč uslužno, lju-

beznivo, celo prepokorno, kar je Luciji presedalo. Dobro je vedela, kaj namerja s tem. Zato se ga je ogibala, kakor se je ustavljala v pogovorih, če tudi je bil zraven oče, vsem migljajem, s katerimi bi bil razkril očitno svoja čustva.

Nekaj dnij potem se odpravi Videnski z Derossijem na pot. Rekla sta, da gresta samo v Gorico; Lucija je pa sodila že po pripravah, da bodeta več časa z doma. Pred odhodom ji je oče tudi res naročil, naj ne skrbi, če bi se ne vrnila v petih ali šestih dneh. Posebno ganljivo se je poslovil Derossi, govoril je tako zaupno, tako samovestno in udano, kakor le svoji izvoljeni nevesti. Lucija se je tresla ob tem slovesu, — ali od strahu, ali od veselja?

Redni večerni sestanki v hladnici in v salonu, kjer so se pogovarjali o slikarstvu in umetnosti sploh, ponehali so torej za nekaj časa. Dekletoma se je izprva res nekoliko tožilo po jednaki zabavi, tretji in četrti dan sta pa že mislili, kako bi si sami napravili razvedrilo. Čudo bi bilo, ko bi tega nedostajalo mladim ljudem v cvetočem letnem času. Saj je vse polno zabave, polno življenja. (Dalje.)

V kapeli sv. Cirila in Metoda.

(V Rimu, v cerkvi sv. Klementa.)

Ciril, Metod, nebeška brata sveta,
Na zémľjo tèmno z jasne zróč višave,
Kdaj gane vaju béda bedne Slave,
Kdaj gane solza z bedo jej izžeta?

Kakòr o vojski vranov črnih četa
Spreleta čez poljane se temave:
Od Volge vlačijo se do Veltave,
O Savi tožni — mržnja, rázpna, zmeta!

Ciril, Metod, v svetlòbi zlatozarni,
Ozrita se na tèmno zemľjo našo,
Na tèmno zemľjo, v zemľji boj viharni!

Resnica vojsko vražno naj razbije,
Pokóplje v gròbe vranov črnih pašo —
In mirne sreče solnce naj posije!

A. C. Slavin.

«Kaj pa z našimi jetniki, gospod doktor? Jaz sodim, da jim za sedaj moramo kako pomagati iz luknje. Nekateri so taki med njimi, da jih na vsak način potrebujemo.»

«Tudi sam sem že mislil na to. Za včerajšnji shod se bode že dalo kako izrezati jih; za tiste, katere je pa straža dobila pri razbijanju, bode pač težje;

vendar treba poskusiti vse, kar se dá storiti. Upajmo! Če pa ne bode šlo, imamo vsaj mučence. In to bode tudi pomagalo!»

V takih pogovorih sta kazala naša znanca, kako onadva umevata delavske neredne in zraven namen družbe, kateri sta se zavezala.

(Dalje.)

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

Dogovorili sta se s hlapcem Jožetom, da pojmeta prihodni dan peš čez polje v bližnjo vas Ločnice, ki leži prav pod kršnim hribom, kateri obrobja trnovski gozd. Jože se je že pohvalil, da vé za najboljšo in najlepšo stezo, po kateri se hodi kakor po mahu. Hlapec je bil doma iz Ločnic in s ponosom je govoril o svojem rojstvenem kraju. Bilo mu je v posebno čast, da obiščeta gospici vas uprav tedaj, ko ji bode spremljal on sam. Jože je bil zvest služabnik, svojemu gospodarju udan v vsem, kar je prav. Nekoč ga je opazil Videnski, da ima v roki molek, in se mu posmehoval, češ, kaj hoče z ono verižico. Kratko in samosvestno mu je tedaj odgovoril Jože:

«I, kaj? Vi molite in gospôda sploh moli na bukve, jaz pa na molek. Tako je.» Videnski se je obrnil molčé proč, in tudi Jože je šel v drugo stran ter prebiral jagode. Odtlej ga ni več nadlegoval zastran molitve.

Veselo je korakal drugi dan Jože z «gospodičnama», kar je posebno poudarjal kakor svest si svojega dostojanstva, po polju v rojstveno vas Ločnice. Dekleti sta vzeli s seboj pušico za nabiranje rastlin, kar se je zdelo spremljevalcu samo zmota in potrata časa. On bi jo bil vrezal kar naravnost v vas, pokazal jima cerkev, šolo, lepše hiše, da, tudi svojo rojstveno kočó bi

jima hotel pokazati. Saj je včasih slišal, da gospôda, ki zna slikati, rada ogleduje bolj revne kočó in jih potem lepo zriše na papir, kar se menda potem prodaje. Tako je skromno mislil Jože in dobra se mu je zdela že sama misel; kako bi bil vesel, ko bi videl domačo hišo na papirju, pa Lucija da bi jo narisala! Vidi ni tako zaupal, bila mu je preotročja.

V take misli zatopljen še ni opazil, koliko so že prehodili. Stopal je čisto toliko naprej, da sta ga deklici težko doklicali; kraj jima je bil zelo povšeči. Opazovali sta njegovo lego in krasno okolico. Med gostimi vrstami sadnega drevja in med zelenimi plotovi na desno in levo se je vila steza bližnjica v vas.

Vida je prva svetovala, da bi se oddahnili v prijazni senci. Kmalu sedeta v mehko travo. Tudi Jožeta pozoveta, naj se vrne, kar je storil prav rad; saj je vedel, da nosi v košarici marsikak dober grižljaj. Izvrstni «pikolit» mu je provzročal težke sline v ustih že med potoma; steklenici menda nista bili prav do vrha napolnjeni, zaradi česar se je glasila dobra kapljica celó na Jožetovem hrbtu. Kar je dobro, je povsodi dobro.

Sedeli so dobršen čas in se krepčali z jedjo in pijačo. Jože je že odmašil drugo steklenico, tako se je vsem trem prilegal slastni «pikolit», ako tudi se

ga je Jože izprva nekam sramežljivo branil, češ «saj ni treba». Deklici sta opazovali lepo prirodo. Nikogar nista slutili v bližini. Kar zaslišita za bližnjim plotom močan moški glas, ki je odmeval v splošni tišini uprav grozno. Rekal je nekdo za svojo zabavo najprej v ruskem izvirniku in potem v slovenskem prevodu prvo kitico pesmi:

Kar mnite vi, to ni priroda,
Teman, brezdušen ni obraz...

Pač so različna čustva prešinila mladi deklici, ko jima je hotel nevidni glas na mah uničiti dosedanji pojem o prirodi. Vida je že zinila, da bi z neugnano nagajivostjo odgovorila: «Kaj pa, kakor brezdušen obraz je priroda!» Vendar je prej svetovala Lucija, da bi šli pogledat za plot, kdo je. To je tudi obveljalo. Pospravili so hitro svoje reči in šli ob živi meji. Jože je stopil naprej in se skoro ustrašil, ko je prišedši na konec nenadoma ugledal pred seboj učitelja Jaromila. V jedni roki je imel debel zvezek, v drugi pa je tiščal list papirja in svinčnik. Tudi njega je iznenadila ta prikazen, vendar, ko ga Jože spoštljivo pozdravi, pokloni se tudi on gospodičnoma in poprosi oproščenja, če ji je morda motil in če sta se ga ustrašili. Deklici res da nista pričakovali takega govornika, vendar odgovori Lucija:

«Nasprotno! Oprostite, gospod, mi smo vas motili. Ne zamerite!»

Ker se niso poznali bliže, krenili sta gospici z Jožetom naprej v vas; Jaromil je pa zopet odprl zvezek ruskih pesmij in predstavljal: «Kar mnite vi...» Toliko so ga le zmotili, da ni mogel več prav zbrati mislij. Ker sta mu bili gospici od daleč znani, ozrl se je za njima in se spomnil — Mlakarja. Nehoté se je nasmehnil, pa ne iz zlobnosti — te mož ni poznal —, marveč zato, ker je vedel, da je Mlakar v vasi, in se utegne še danes kje sestaniti s to zanimivo dvojico. V trgovskih rečeh je imel mnogo opravila z vaškim bogatašem in veletržcem Hmeljarjem; kadar je utegnil ostaviti posle v tovarni in na domu, prišel je k njemu v Ločnice.

Kakor bi hotel odpoditi sitno muho, zamahnil je Jaromil z roko in jo zavil

pod hrib med gosto vrbje, kjer šumlja bistri potok in ptički ubirajo svoje pesmi. Tam bode pač v miru zbral duha in se zagledal v imenovani Tjutčevov umotvor.

Lucija in Vida sta si ogledali cerkev, pokopališče in šolo, in naposled po Jožetovem nasvetu stopili na vrt Hmeljarjev. Tu srečata Ivana Mlakarja, ki se jima takoj pridruži in ji ustavi. Z gostilničarjem ji kratkočasita, vodita po Hmeljarjevem pohoščju, kjer si gospodar ni dal ubraniti, da bi ne postregel prav gostoljubno. Le prekmalu se je približal čas odhoda. Ivan se gospicama ponudi za voznika, kar sprejmeta drage volje, le Jožetu ni bilo povsem prav. Kazalo mu je namreč hoditi peš v Ploče. Seveda izkuša vsakdo srečo drugih obratati tudi sebi v korist, če je le mogoče. Zato ga je Lucija potolažila, dovolivši mu, da obišče mater.

Skoro ustraši se Ivan, ko zvé med potoma, da moških v Pločah ni doma. Zdelo se mu je nespodobno stopiti v tem času v vilo. Nekoliko po ovinkih jima pove, da se moži Pavarjeva Olga. Stvar je neki že dognana. Tratnik se kaže, da je prav zadovoljen. Vida ga je poslušala mirno, skoro malomarno. Niti barve ni premenila v licu, le, ko je nehal, pokazala se je v potezah njene obraza senca nevolje.

«Ali pa veste, gospod», reče, «da bomo imeli tudi pri nas svatbo?» Rekši pogleda Lucijo po strani.

«Ne vem še, gospica; morda —»

«Morda bi uganili!» seže mu Vida v besedo med tem, ko Lucija s težka skriva zadrego. Deklica, katero je Ivan nevedoma užalil, hotela mu je takoj vrniti «milo za drago».

«Morda pa bi uganil», reče Mlakar navidezno brezčutno, pogleda Lucijo, a videč, da ga ostro motri oko užaljene nasprotnice, ozre se strani in požene konja. Silen oblak prahú se je vzdigal za kolesom. Tam, kjer se cepi pot od ceste v Videnskega vilo, ustavi voz ter se ljubeznivo, toda hladno poslovi.

Sam s seboj nezadovoljen krene proti domu. V mislih je smešil samega sebe, lastno srce je silil, da bi se iznebilo njene podobe. «Kaj mi je neki Lucija? Ali je

samo ona na svetu?» S takimi vprašanji si je belil glavo, in vendar je ni mogel pozabiti. Ko je bil že blizu doma, srečal je Balanta na večernem sprehodu. Hudomušen nasmeh se mu pokaže okrog usten, ko ga opazi in povabi na voz, češ: Danes pobiram same take. Takoj mu je povedal, koga je vozil. Balant se mu je smejal prav iz srca, misleč, da vsaj ni sam s tako slabo srečo.

«Kaj pa počneš sedaj, Ivan?» vpraša ga šaljivo.

«Premišljeval bodem nekdanjo srečo in sanjal o prihodni», odgovori ta in se zasmije.

«Vidiš, to je usoda vsakega starega samca», reče Balant, in moža se ločita.

VII.

Povsodi so že govorili, da je šel pl. Videnski z Lahom v Italijo, kjer mu je ta razkazal svoje posestvo.

Oba sta se vrnila zadovoljna v Ploče. Derossi je zjutraj in zvečer nadaljeval v sobici svojo podobo. Le bodočemu tastu je pokazal o neki priložnosti načrt, kateri mu je jako ugajal. Podobo je namenil v darilo Luciji v dan zaroke. Ta dan se je bližal. Dogovorila sta se z Videnskim, da se bode vršila zaroka rojstveni dan nevestinega očeta. Zato je kapitan večkrat pripravljaval svojo hčer, da bi ji mogel bolj na gladkem povedati svoj in Derossijev namen; Lucija se je pa vselej skrbno izognila, ko je slišala, na katero stran so zazvenele strune. Neki večer — bilo je samo dva dni pred očetovim rojstvenim dnem — prijel jo je resno tako-le:

«Lucija, jaz mislim, da bi ne bilo napačno, ko bi se možila. Vem, da si tudi ti že mislila na to, in nikakor ni odveč, če ti povem svojo željo, da se to zgodi kmalu. Saj ti je jasno, da nisem prijatelj dolgemu govoričenju in opisovanju, ki še ob koncu ne more razodeti prave misli. Gotovo si misliš, koga bi rad, da vzameš?» Lucija je stala zardela pred očetom. V tem trenutku sama ni vedela, kaj bi ukrenila. Dostikrat je že premišljala svoj položaj, vendar ni mogla sedaj do pravih besedij.

Molčala je dolgo časa in nepremično zrla v raznovrstne podobe rdečega namiznega prta. Toda v podobah ni našla ničesar, kar bi ji utegnilo pomagati iz zadrege. Oče je nadaljeval:

«Morda hočeš tajiti, da nisi še mislila na Derossija? Ti potuhnjenka, ti! Take, take ste!» pokara jo lahko, in prijazen posmeh se mu pokaže na zaraslem licu. A dolgo se ni smejal. Na njenih trepalnicah se je zalesketala solza, podobna svetlemu biseru v žarkih velike svetilnice, in se potočila na rdeči prt. Lucija je zakrila obraz z rokama in se sklonila na svojem stolu. Zaihtela je kakor otrok, ki ga siliš od matere.

«Ljubi oče, še vselej sem vam povedala, karkoli sem mislila. Oče, v tem vam ne morem pritrditi», govorila je na pol v joku.

«Torej ne maraš zanj?»

«Ne», reče odločno in si še bolj zakrije obraz kakor hoteč skriti se očetovi jezi.

«Grom in strela! Dekle, kaj je pa to? Mari misliš, da se bodem jaz menil za tvoje muhe! Derossi sam mi je pravil, da mu nisi nasprotna; sedaj pa praviš: Ne!»

«Oče, saj ne trdim, da ga sovražim», opravičuje se hči. «Ljubezniv mož je, in marsikatera bi bila srečna z njim: jaz ne morem biti. Derossi nima srca, ki bi se vjemalo z mojim, on nima nobene vere. Iz njegovih očij plapolata sama strast, in bojim se, ko ta strast izpuhti, da bi bila jaz nesrečna žrtva nepredvidnosti.»

«A, kaj vera? Morda hočeš biti tercijalka? Predobro te poznam, da svetohlanka nisi. Vera je danes postranska stvar. Dovolj je, če mati uči otroke spoznavati Boga, ne da bi si še oče ubijal glavo zastran tega. V zakonu je prva in poslednja stvar ljubezen. Derossi, mislim, da je je pač vreden.»

«Oče, — srca ne morem in nečem siliti. On je drugačnega mišljenja, torej tudi drugačnega srca kakor jaz. On ima prazno srce, on nima vere, zato ga jaz prav ljubiti ne morem.»

«Zato, ker si neumno ženišče in ne poznaš svoje sreče. Že vidim, da so ti zmešali pamet. Kaj vendar hočeš?»

Derossi je pameten mož, ki vé, kaj dela in ti lahko poda srečo. Dekle, slušaj me!»

«Oče, ne morem; premišljevala sem, pa ne morem, njega ne morem.»

«Lucija, ti se bodeš kesala», reče nevoljno kapitan, vstane in gre k skupni večerji, ki je bila napravljena, kakor po navadi, v hladnici na vrtu. Derossi je že čakal z Vido. Dasi nerada, pridružila se je tudi Lucija.

Mesec je jadral na jasnem nebu, milijoni zvezd so lepšali neskončni svod s svojo svetlobo. Vendar družba v hladnici ni opazovala čarobne noči. Pogovor se je sukal zopet ob umetnosti. Pozneje je pa Videnski nalašč zasukal neko vprašanje, in kmalu so bili v toku dandanašnjih nazorov o človeku in njega namenu.

Potrpežljivega bralca ne bomo dolgočasili z visokimi mislimi, katere sta razvijala Videnski in Derossi. Tudi — po pravici povemo — da nam nedostaje sposobnosti za presojanje njihovih problemov, in naposled je za našo povest stvar premalo važna; povemo le, da je kapitan dosegel, kar je namerjal. Derossi je rekel, da je njemu svrha življenja udobnost, pridi od koder in kakor koli, vera je pa največkrat le zadržek. Lucije ni pogledal v tem trenutku, upal je pa, da polagoma tudi ona prizna te nazore.

«Tako je, tako», hiti Videnski, «vse drugo je sleparija.»

«Samo da vas ne sliši kapelan Krajec», podraži ju Vida.

«Kaj bodo ti ljudje, ki so prodali svojo pamet! Kdo se dandanes med omikanci še zmeni zanje?»

«Meni pa ugaja Krajec, dasi ne verujem njegovih trditev. Njegovo dokazovanje je mirno in stvarno», poudarja Videnski.

«E, kaj bi tisto! Pamet je prodal, pa je», reče Derossi in se poslovil. Mudilo se mu je k sliki. Še dva dni, in dovršena mora biti, sicer ne bode ugodnega uspeha.

«Torej vidite, oče, da je ta človek brez vere», oglasi se Lucija.

«Seveda, ti misliš, da le oni kaj velja, ki kakor Ivan Mlakar svetnike liže po

cerkvah. Taki so še najslabši, ker so licemerci», jezi se kapitan.

«Tudi jaz ne pravim, da so dobri vsi, ki imajo vero, le to pravim, da so boljši od onih, ki je nimajo. Če ima vero v srcu, lahko se poboljša; če je nima, pa ima pokvarjeno srce, kako naj se poboljša?»

«Ej, vrag vzemi vse tisto neumno klepetanje! Kdo je neki dober po takih mislih!» Tako se je srdil kapitan, ker ni mogel ovreči Lucijinih besedij.

Lucija je molčala. Zagledala se je v zvezdnato nebo, misli so ji uhajale tje preko hribca, kjer je sedel v pisarski sobi mladenič, ki bi znal očetu gotovo bolje dokazovati nego ona sama. Svetla solza se ji zopet zasveti v očesu. Nikdo je ni opazil; le sijaj nebeških zvezdic se je okopal v njej, predno je zdrsnila pozabljena na dvigujoča se prsa, od koder je puhtela nedolžna, zaupljiva prošnja do nebeških zvezdic in še više, više...

V svoji onemoglosti se radi spomnimo Onega, ki je vsemogočen; On jedini lahko pomaga vselej.

V Poljani so se letos zopet pripravljali, da bi čim slovesneje sprejeli višjega duhovnega pastirja. Za prihodno nedeljo je oznanjena delitev sv. birme v župnijski cerkvi. Tudi Ivan Mlakar je imel letos več malih birmancev, kakor prstov na roki. Ljudje so se mu smilili, zato ni odrekel nikomur. Pavarjeva Olga ima tudi blizu vseh sosedov deklice. Celi teden se je šivilja trudila ob novem krilu za nedeljo, da bode mlada «kumica» čim lepša. Saj so že vse Poljanke in tudi Poljanci vedeli, da bode kmalu gospa Tratnikova. Kako različni so povodri, zakaj ljudje delajo dobro!

Vendar utegne bralca zanimati, če povemo, da Olgina živahnost in koketnost ljubi izpremembo, izpremembo tudi v ljubezni, če se more tako nazivati čustvo, s katerim se oklepa samosvestnega Filipa. Začetkom meseca je prišel v trg nov sodni pristav, lep mlad človek, gosposkega lica in plemenitega imena, katero je Olgi ugajalo mnogo bolj nego gorjanski Tratnikov priimek. Zato je našla na njem že do danes več kakor sto napâk.

«Olga, ti si preveč lahkomišelna», posvari jo Friderika.

«Sedaj imam še čas izbirati. Nečem, da bi se kesala, ko bode že prepozno. Ves svet mi je odprt», odgovori ponosno Olga. «Vzame naj ga le Vida iz Ploč, jaz ne maram zanj.»

«Vse je še mogoče», zašepeče sestra in odide. To prebiranje ji ni bilo prav.

Drugo jutro je štel pl. Videnski svoj osemindesetletni rojstveni dan. Okoli osme ure je že sedel v salonu. Prvi sta mu voščili srečo Vida in Lucija, takoj za njima je bil tudi Derossi, danes prav skrbno pražnje oblečen. Tudi on stisne prijatelju roko in mu želi še mnoga leta sreče in veselja. Za trenutek izgine iz sobe, kakor da je kaj pozabil, in se vrne z neko zagrnjeno stvarjo pod pazduho. Odloži skrbno ono stvar, stopi zopet k Videnskemu, prime ga ljubeznivo za roko, pogleda Lucijo in začne:

«Moj mili prijatelj! Srčno sem ti hvalen za gostoljubnost, katero uživam v toliki meri pod tvojo streho, srčno te zahvalim za prelepo priliko, ko mi je bilo mogoče tako izborno zabavati se na slikovitih panoramah tukajšnje okolice. Žal, da moram v kratkem ostaviti ta kraj. Mnogo lepih spominov ponesem s seboj, mnogo krasnih načrtov je osnoval moj duh v kratki dóbi, ko sem bival v preprijazni tvoji družini, toda glavni predmet svojih študij sem vendar le dovršil pod gostoljubno to streho.» Rekši stopi po sliko, odkrije jo in nadaljuje:

«To-le sliko sem zasnoval in dovršil v vaši prijazni družbi.» Vsi so strmeli in opazovali zares dovršeno delo prave umetniške cene.

«Oh, kako lepo!» začudita se Vida in kapitan; Lucija pa, zagledavša na sliko sebe, in spoznavša namen slike, krene z očmi v tla in ne pogleda nikogar.

Lah nadaljuje:

«Deklica, katero vidite tukaj, upam, ni nikomur neznana; premišljuje, komu bi poklonila mično kito cvetja.» Slovesna tišina nastane v salonu o teh besedah. Snubitve v ti obliki se ni nadejal nihče; Derossi pa, svest si svojega

zaželenega uspeha, sklene že na pol radosten:

«Mili moj pobratime! Gotovo se ne bodeš protivil, ko bi gospica Lucija hotela meni pokloniti kito cvetja in s cvetjem, seveda, tudi srce.»

«Gotovo ne», reče Videnski navdušeno.

«Prosim prav ponižno, gospica Lucija!» vzdihne Lah, poklekne pred njo in ji hoče poljubiti roko, česar mu pa ona ne pusti, marveč se umakne boječe, potem odgovori iz početka sicer neodločno, pozneje pa vedno bolj samosvestno:

«Čislani gospod umetnik! Zelo vas spoštujem in posebna čast mi je, da smem, da morem z vami občevati kot s prijateljem. Zato mi je toliko bolj žal, ker vaše, res lepe ponudbe ne morem sprejeti. To mi bodete, mislim, tudi sami pritrdili, da zakon brez ljubezni ne velja. Ne rečem spričo tega, da vas morda črtim, Bog čuvaj, preveč občudujem vas in vašo izborno duhovitost. Več ne morem, ne — —.» Naprej ni mogla. Zalile so jo solze in bridko se je razjokala.

Takega odpora ni pričakoval nikdo, najmanj Derossi. Sliko je odložil k oknu, grizel jezno ustnici in gledal, kako bi se rešil iz neprijetne zadrege. Tudi Vida se je zbala Videnskega strahovitih pogledov in šla v kuhinjo. Lucija je ostala sama z očetom.

«Torej tako? Tako sramoto mi napravljajš?» začne on in globoko zasope, da bi tem bolj vpil. «Res lepa hči, lepa!»

«Oče, jaz ne morem drugače. Sama ne pojdem v grob», opravičuje se hči jokaje.

«Lucija, ti me stojiš mnogo, pa vse to rad prezrem. A da mi bodeš moje skrbi in mojo ljubezen tako vračala, kakor si začela sedaj-le, tega ne bi bil pričakoval od svoje krvi nikdar. Pa kaj pravim! Tvoja mati je bila pred možitvijo ravno taka. Branila se me je kakor živega vraga; pozneje pa, ko se me je privadila, živela sva v najlepši zlogi, in še danes bi bila lahko živa, ko bi ne bil jaz onega nesrečnega dne — — — banket je bil pri namestniku, močno smo pili. Vesel in najboljše volje

sem prišel pozno v noč domov in jo našel jokajočo na oknu. To me je takoj nasadilo na kratko. Ko jo še vprašam, kaj ji je, vzdihne milo in ne reče ničesar. Navajena je bila tako, da je le s težavo razkrivala svoja čustva drugim.

Vjezila me je z molčanjem tako, da sem zarenčal nad njo kakor lev. Seveda pijača Reva se je zgrudila Drugo jutro so mi naznanili, da sem dobil hčerko, a izgubil soprogo. Močno me je bolela glava po šampanjcu. —

Veliki oltar sv. Mihaela v cerkvi na Blokah. (Po fotografiji.)

Vidiš, ti si ravno taka! Tri tedne imaš še odloga, da prav premisliš; potem pa, pomni: ne bodem imel hčere več. Menda tudi tvoja vera tako uči, da me slušaj, saj vero rada poudarjaš», zapreti ji oče jezno.

Slovesni dan se je začel za Videnškega prav nepovoljno.

Pred poldnem je prišel častitat tudi Ivan Mlakar in se je čudil, da je sicer vesela hiša danes nekam pusta in zapuščena. S kapitanom nista bila več

prijatelja kakor nekdanje čase; a ker ni prišlo med njima še nikdar do očitnega spora, držal se je Mlakar starih vezij in prišel voščit srečo, da ne bi z odsotnostjo morebiti še povečal mrzkosti med družinama. Ko je odhajal, vedel je, da je bilo vse skupaj odveč, in nič se ni čudil. Videnski ga je sprejel tako hladno, tako ledeno mrzlo, da, celo odurno, da je minulo Ivanu za vselej veselje, ozirati se kakorkoli si bodi na Videnskega hivališče.

V hladnici na vrtu je videl Lucijo, ki je tiščala predpasnik na oči in jokala. Le strahoma je pogledala vanj, mahnila z belo rutico v slovo in zašepetala: «Z Bogom!» Komaj da jo je slišal.

Dasi ni vedel, kaj se je zgodilo, vendar mu je pravila slutnja, da trpi uboga Lucija. Šele sedaj je spoznal, kako brezuspešno se je trudil, spraviti srce v soglasje z razumom: ona mu je bila vendar več kakor druge ženske. Hitel je domov, da bi ne zaostal s pripravami za sprejem nadvladike. Njegova naloga je tudi, da ga pozdravi v imenu rokodelskega društva; Tratnik se je pa pripravil, da bi izpregovoril nekaj besedij kot načelnik bralnemu društvu. Poleg njega je imela tudi Olga nalogo, da izpregovori pozdrav in sicer v imenu trških deklet. To mu je ugajalo prav posebno, saj sta bila dogovorjena, da se vzameta v nekoliko tednih.

Drugi dan še pred deveto uro so pokali topiči v Poljani. Pri drugem slavaloku v trgu so pozdravili prevzvišenega svetni dostojanstveniki, pred cerkvijo pa duhovščina. Nas poslednja ne zanima toliko, poglejmo rajši od te k onim! Tratnik se ozira skrbno, kje je Olga. Spravila ga je v ne malo zágato. Dolga vrsta belo oblečenih deklet in gospodičen je brez govornice, le Tratnik jih je spravil skupaj in pripeljal le-sem. To bi delalo še mirnejšemu človeku sive lase, ne pa njemu, ki bi skoro smel vprašati: Zakaj je ni?

Šolska mladina se že vrača počasi z učiteljstvom od prvega slavaloka, za njo pa se pomika nadškofova kočija. Bil je torej poslednji trenutek, ki je spravil Tratnika v take skrbi, da bi bil malone skočil iz kože. Že stokrat, to

lahko rečemo, snel je belo rokavico z leve roke, že stokrat jo je zopet nasadil, do kočije je bilo samo še streljaj daleč. Tu se prerije do njega upehana in zardela Pavarjeva Friderika, rekoč:

«Gospod Tratnik, Olge ne bode. Migreno ima.»

«Da bi jo vrag!» — na jeziku mu je bila rezka kletvica, «zakaj ni povedala prej, dokler je bilo še čas iskati druge govornice?»

«Oprostite, prijelo jo je prav zadnji hip», zagovarjala je dobra Friderika sestro, dasi je dobro vedela, kako iz trte izvit je zagovor. Tratnik se pa ni dal tolažiti. «Ta sramota, ta sramota!» je hitel, prijemal se za glavo in stopal sem ter tje. Seveda sprevod je bil že prav blizu.

«Da bi bilo le še četrť ure, deset minut časa, pa bi se katera naučila govor, a sedaj —?»

«Prosim, gospod Filip!» izpregovori Friderika z lahkim nasmehom, videč njegovo zadrego. «Jaz, jaz —»

«Kaj hočeš, ljubo dete?» vpraša Tratnik, ko zagleda, da obrača dekletje njemu znani govor med prsti. «Sedaj je že prepozno, prepozno, oh! Hvala vam za trud!» Tako je bil že zmešan, da skoro ni vedel, kaj bi počel in kaj počenja. Friderika ga vendar prehitil:

«Ne, ne, gospod Filip; jaz sem se skrivaj naučila Olgin govor, jaz ga znam.»

«Friderika, ti si angelj», vzklikne on, prime jo za obe roki ter postavi poleg sebe, in vse je bilo v redu. Le Olga je zamerila sestri, da je Tratniku pomagala iz zadrege. Mislila ga je namreč ujeziti, da bi ne bilo treba drugačne ločitve. Mnogo truda za to itak ni bilo treba, ker je Balant še tisti popoldan razlagal užaljenemu Filipu, da gleda za drugim. Kajpada je Balant mnogo vedel o Olgi, kaj bi ne!

Popoldne tistega dne je bila zbrana po odhodu nadškofovem na hôtelskem vrtu zopet stara družba, le Mlakarja še ni bilo; pričakovali so ga pa vsak čas. Sodnik je sedel s tovarniškim vodjo pri posebni mizi, pridružil se jima je še notar in udarili so priljubljeni «tarok». Notar, dasi v drugih prilikah tako navdušen

Slovenec, govoril je s sodnikom laški seveda, ko je imel dobro «karto», ko so pa «taroki» šli v sosedovo ogrado, ali pa, če mu je sodnik, ki je igral nenavadno mirno, ujel celo «pagata», tedaj se je jezil slovenski: «Vi pa, vi, seveda, ker imate srečo!» Potem pa: «Signori, diavolo, faremo ancora tre giri!»

Mnogo mladeničev je poskušalo na kegljišču svojo srečo, tako da je bil tudi sicer nekoliko tesni vrt kmalu napolnjen.

Pri navadni mizi pa sedi poleg Balanta Tratnik. Bila sta v najživahnejšem pomenku. Na drugem voglu je sedel Jaromil, gledal zvesto v časnik in srkal malo merico pijače, dokler ga ni predramil vedno živahni Balant:

«Povej no, Jaromil, kako si spravil na voz oni dan pločanski gospodični?»

«I, kako? Jaz nisem bil prav nič zraven, vedel sem pa, da je tisti dan Mlakar pri nas. Kaj bi neki govorili o tem, ko je vse zaman? Slišal sem, da se je Lucija zaročila. Oni slikar, Derossi, ali kako mu že pravijo, izpihal jo je vendar; žal mi je, da je ni dobil kdo drugi, recimo: naš prijatelj —» V bližnjem kotu je sedel ptuj človek, po obrazu in noši Lah, ki je radovedno dvignil glavo čuvši ime: Derossi. Po njegovih rokah bi bil človek sodil, da je mož zidar, zavezano čelo je pa kazalo, da se je bržkone pobil pri delu. Tudi desno roko giblje nekam težko in pije z levico. Ptujcu ni mogla biti neznan naša govorica, ker je še vedno tako obračal glavo, da bi ujel kakšno besedo.

«Glej ga, glej ga! Kakor bi ga bili klicali», reče Tratnik, ko se prikaže visoka Mlakarjeva postava na vratih.

«Zdravi, gospoda!» izpregovori in stisne roko Jaromilu, onima pa samo prikima; Laha je pozdravil tiho, privzdignivši klobuk.

«Kaj se glasiš, Filipe? Ali se ti je že polegel žolč, ki ti ga je razburila Olga?» vpraša nagajivo Mlakar.

«Pst! Ivan», oglasi se učitelj, «molči o Olgi, da ne sliši Balant. Ne veš, da ima tudi on tu pravico govoriti?»

«A, kaj Balant, morda še kdo drugi», pristavi Mlakar in se smeje Tratniku.

«Morda tudi kdo tretji kmalu okusi slastni naš kruh», odreže se Filip in nadaljuje: «Ravno sedaj je povedal Jaromil, da se tvoja poroči z Derossijem. Slikar ti jo je vendar prevzel, pa ne bodi hud za to, veš.»

«Torej Lucija je vendar žrtva očetove samovolje», reče Mlakar, obrnivši se k Jaromilu.

«Tako sem zvedel», pravi ta. «Prej-le sem srečal kapitanovega hlapca, ki je bil nekdanj moj učenec. Ker veš, ljubi moj Ivane, da te imam rad, vprašal sem ga tudi, kaj je ž njo. Včeraj je bila menda zaroka.»

«Včeraj?», vpraša Ivan zateglo in jasno mu je bilo vse.

«Tudi jaz bi sodil, da dekle ne gre rado za onim kozjebradcem, o katerem trde, da nima prav nobene vere», dostavi še Jaromil.

«Saj je tudi Videnski nima», seže v besedo Balant.

«Zato se je pa navdušil za takega zeta», reče naglo Mlakar, misleč, da spravi družbo v kak resnejši pogovor.

«Ha, ha! Vidite, da mu je res za lepo slikarico», smeje se hudomušno Balant.

«Servus, amice», reče in mu ponuja roko.

«Solamen miseris socios habuisse malorum», oglasi se Tratnik, hoteč menda pokazati, da ni še zabil vseh klasikov.

«Da, da, servus amice», pravi tudi Mlakar in ponudi v šali roko Tratniku. «Ali ni šla tudi tebi davi trda za par? Morda si kaj boljši?»

«Oba jednaka, oba jednaka», smeje se Balant in stiska z obema rokama desnici svojih prijateljev. «Francika, Francika! Jeden liter na zdravje, tovarišije! Jaromil, kaj bi sameval! Primakni se, da zapojemo: «Prija'tli, zdaj vesel' bodimo!»

Tudi Ivan je brenčal vmes, dasi nerad; Lah je pa odšel. Kazalo je, kakor da mu ne ugaja slovensko petje; vendar je odhajaje spoštljivo pozdravil goste.

(Konec.)

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

VIII.

Vroč poletni dan se je že nagibal h koncu in krepčalna senca je že zagrinjala pločansko vilo, ko je Lucija odpirala veternice svoje sobe, da bi dihnil v sobo hladnejši zrak. Skozi odprta okna je prišla tudi večja svetloba, in Vida je s strahom opazila, da je Lucija nenavadno bleda in upadla.

«Za Boga! Kaj ti je?» vpraša jo boječe.

«Nič. Kaj hočeš, da mi bode?» odgovori ta prisiljeno mirno.

«Lucija, ti si bolna; na obrazu se ti pozna. Tudi se preveč baviš sama s svojimi razmerami. Notranja skrb in žalost je huda bolezen. Pojdi, greva pod milo nebo! Tebi treba razvedrila, jaz pa težko čakam, da se naužijem hladnega vzduha. O, tako tesno je tu notri!»

«Kam bi pa šli?» vpraša Lucija, ko se Vida ozre slučajno na podrti hišo pod kresniškim hribcem. Ta reče naglo:

«Tje-le k onim razvalinam. Jaz nisem bila še tam. Ti?»

«Jaz tudi ne. Pa pojdiva!»

Kmalu potem sta stopali po gladki poti do velike ceste, ki drži mimo Kresnika na Kras in v Trst.

Lucija je bila toliko prosta, da je smela iti, kamor ji je bilo drago. Sploh se pa oče poslednji čas ni mnogo menil ž njo, zlasti ne od tedaj, ko ji je bil zagrozil, naj se odloči v treh tednih. Danes je od Derossijeve snubitve že dvajseti dan. Jutri torej bode morala povedati, kaj misli. Slikar pojde potem v svojo domovino, od koder se vrne po ljubljeno nevesto z vsem sijajem. Tako sta se dogovorila z očetom, in tako je oče povedal njej.

Strah za bodočnost preveva in stresa srce Luciji. Tolažbe ne najde nikjer. Če vzame Laha, vé, da si nakoplje gotovo pogubo. Življenje poleg takega moža — kateri ne bode imel zanjo nič srca, oh — ne bode-li to pravi pekel? Če se pa upre očetovi zapovedi,

zavrže jo oče prav gotovo in spravi v kak samostan ali jo zapodi po svetu z nezatno denarno odškodnino.

Torej kam?

S ceste sta bili po stezici kmalu pri razvalinah, mimo katerih so ljudje hodili po bližnici v Kresnik. Podrtine kažejo, kako velikansko poslopje je tu bilo nekdanj. Obširna zidava, prostorna, zijajoča okna in velikanska vrata pričajo, da so je stavili tudi za brambo. Deklici sta pregledali notranje prostore: tu je rastle po tleh trava. Tiha groza je kraljevala tu notri že mnogo desetletij. Nehoté začne človek na takem kraju misliti o resnobni minljivosti vsega na svetu. Tudi Luciji so se menda snovale slične misli, zato je rekla svoji tovarišici, ko sta zopet stopili na zeleno trato:

«Vida, danes sva še skupaj kakor sva bili nekdanj, jutri pa bode moja mladost taka-le razvalina, moje srce puščava.»

«Zakaj neki tako, ljuba moja?» dé prijateljica in se ozre v neredno razstavljene hiše poljanskega trga.

«Ti me še vprašaš? Saj veš, kaj me čaka. Mojega očeta ne poznaš. Nagel je in brezoziren, če se mu protiviš. Jutri bode zame najnesrečnejši dan, to vem.»

«Ali se prav nikakor ne moreš udati misli, da bi vzela Derossija?»

«Prav nikakor ne; on in jaz ne bodeva nikdar skupaj. Ti še ne veš, kako je nesramen, pohoten.»

«Lucija, ti preveč razmotrivaš vso stvar, zato vidiš pošasti celo tam, kjer jih ni. Ne bodi taka! Ivan Mlakar je res vrl mladenič; morda ti pa ni usojen, morda bi bila celo nesrečna ž njim. Kdo ve?»

«Molči no o tem, lepo te prosim», pravi Lucija. «Ti si vedno lahkomiseln. Samo to mi povej, pojdeš-li z menoj, če se odpravim jutri od todi?»

«Kaj misliš, da se res zgodi?» vpraša Vida maloverno.

«Gotovo.»

Tedaj pa odgovori tovarišica ljubeznivo:

«Lucija moja! Kamor hočeš, pojdem s teboj. Zaupaj mi!»

«Hvala ti, prijateljica . . .», zaihtela je, stisnila ji roko, in jo objela.

Deklici nista opazili, da je šel na drugi strani mimo hiše listar Vrténe. Pri jednem oknu se je bil celo neko-

Notranjska deklica v nekdanji narodni noši. (Fotografoval Drag. Rovšek.)

liko ustavil in poslušal pogovor. Kaj neki ga je zanimal? — Ko sta nehali, zakašljajal je rahlo, stopil na vogel in pozdravil, kakor je navadno pozdravljal ženske, potem je korakal urno proti

Poljani. Saj se je bil danes dolgo zamotil v Kresniku. Zadovoljno se je počesaval za levim uhom, ker se mu je zdelo tako važno, kar je slišal. Ni mu moglo v glavo, da bi šla pohlevna

Lucija za onim kozjebadcem, ki mu ni bil še nikoli všeč. Rajši bi bil slišal, kakor so govorili izprva, da bi vzela Mlakarja. Pri tem ga pa niso vodili morda kaki «višji oziri», Ivanu je bil hvaležen za neko prav neznatno dobroto. Poprosil ga je bil nekoč za malo podporo. Po nesreči je bil namreč sesul v svoji sobici nekaj šip, za kar ga je gospodar zdelal prav do dobra in mu «napovedal», da mora iz bivališča, če ne poravna škode. Do zime bi bil Vrténe sam že kako prebil brez šip in potem morda okna zamašil s čimer koli. Toda gospodar se ni dal utolažiti tako z lahka. Vrténe je kar v kratkem dobil neljubo izbiro: plačaj ali pojdi! Iz te zágate ga je rešil Ivan Mlakar.

Zato si je danes štel v sveto dolžnost, da se je napotil takoj v tvornico in vse razložil dobrotniku. «Bog ve, kako se še vse obrne», mrmral je sam s seboj, pridevajoč svojemu poročilu neizmerno važnost.

Mračilo se je že, ko sta se deklici vračali domov; hrošči so brenčeč iskali hrane, žabe so se oglašale po malem v bližnjih lokvah, tam gori v hribcu nad vilo se je pa oglašala mrtvaška sova.

Kdo veruje še danes prerokovanju tega ptiča? Tudi mi smo ga omenili le zastran stare navade, pa ne one navade, da ga slovenski pisatelji radi omenjajo, marveč spričo tega, ker se je omenjeni ptič oglašal v goščavi nad pločansko vasico še prej, nego je stala blizu tam Videnskega vila. S svojim petjem je seveda spremil marsikaterega vaščana na oni svet v boljšo bodočnost; ali pa res v svesti si svoje moči in oblasti, tega ne trdim. Tudi Vida in Lucija sta bili že davno doma, ko se je sovraženi ptič še vedno oglašal in kazal svojega grla neokretnost.

Lucija je pozno v noč premišljala lastno usodo in skoro zavidala brezskrbno Vido, ki je spala tako sladko, kakor da se nima jutri nič zgoditi, in vendar spi morebiti nocoj poslednjikrat pod to streho.

Zlata zora je že pogledala v spalnico, ko je Lucija še bdela in molila. S sklenjenima rokama, obrnjena k sliki Božje Porodnice na steni je zaspala in sanjala,

da jo je obiskala pokojna mati. Prav takšna je bila kakor na sliki, le obleko je imela — žalno. V sobo je prihitel oče in jo hotel siloma iztrgati iz materinih rók; mati pa je stopila predenj, pokazala s prstom molčé na-se, in to je očeta zmoglo, da je obstal, jezno pogledal okrog sebe in odšel. Neko blaženost je čutila v srcu, ko je kmalu potem izginila tudi mati.

Solnce je bilo že za dva moža visoko na nebu, ko se je vzbudila; nikakor se pa ni mogla prav vzdramiti.

«Vidi se, da se tudi s spanjem odpravljáš na daljno pot», podraži jo Vida, prisédša k njeni postelji. Te ravnodušne, da, brezskrbne besede so jo šele postavile iz srečnih sanjskih podob na brezčutni svet, katerega je sovražila iz dna svoje duše. Najrajša bi bila spala v večnost.

Pri zajutrkju je bil oče ž njo nenaavadno prijazen, kar jo je nekoliko utešilo. Potem jo je spomnil, a le z lahka, da prijatelj Derossi danes odide in se želi ločiti od nje kakor od svoje neveste. Nekoliko trše jo je vprašal, ali se je že premislila. Namesto odgovora je začela ihteti, kar je starega, neme poslušnosti vajenega kapitana razdražilo. Namah mu je izginil prejšnji mir z obraza.

«Časa si imela dovolj», zareži nanjo, kakor na pijanega pomorščaka.

«Oče, ne morem», zaječi obupno.

«Kaj, ne moreš? Tudi sedaj si še tako trmoglava? Dobro, bodi! Pomni, da je to tvoja poguba. Prej, nego moj prijatelj Derossi, pojdeš ti od hiše. Moja hči nisi več. Izgubi se mi izpred očíj!»

«Moj ljubi oče», zažene Lucija jok, da bi se smilila kamenu, in vije roki. «Tega nisem zaslužila.»

«Strani, strani!» vpije Videnski in jo pusti samo v obednici ter gre v sobo k Derossiju, ki danes ni prišel k skupnemu zajutrkju.

«Neče in neče, ljubi moj prijatelj! Prav žal mi je, veruj, Emanuele.»

«Jaz pa še vedno upam. Ali dovoliš, da smem sam ž njo govoriti?»

«Seveda; samo če bode kaj koristilo. Dekle je trmasto.»

«Ne boj se!» rekel je slikar in se obrnil v stran, da bi skrnil satanski posmeh. Navlašč je hitel pospravljati svoje reči, zato ga Videnski ni dalje nadlegoval. Pred poldnem se je šel Derossi sam sprehajati, trdeč, da potrebuje vedrila in pa, da želi pozdraviti nekatere znance v Poljani. Izvolil je peš-pot.

Ob določenem času je napravila kuharica danes izborno kosilo, nesla juho na mizo ter šla klicat gospoda. Toda danes je imela malo sreče. Videnski je vprašal, ali se je že vrnil Derossi, Lucija, vsa objokana, ji ni niti odgovorila; Vida je pa zlagala nekaj na kup, bila je zamišljena v delo in je ni opazila. Nemirno je brisala kuharica celó suhe roke ob prteni predpasnik in tarnala: «Juha bode mrzla, mrzla. Človek se tako trudi, pa čemu? Da nikogar ni, pa ga ni.» Res je čakala še dolgo. Poldne je minulo že pred debelo uro, Videnski je sicer prišel k mizi, a, ko ni našel nikogar, zamrmral je nekaj in se vrnil v svojo sobo.

Vidi se je to pričakovanje že zdelo skoro smešno, vzela je svoje pletivo in odšla na vrt. Ker o poldnevni vročini ni dobila tam prave sence, zavila je naravnost v park. «Zgôdi se, kar koli, jaz si ne bodem življenja morila za to», rekla je, ko Lucija ni hotela ž njo. Ko je sedela nekaj minut v gosti hrastovi senci, pride za njo hlapec Jože. Mislila je, da bode kaj povedal zastran kosila. «Gospica», jeclja v strahu, «to-le je za Lucijo.» Rekši ponudi ji zapečaten listič brez naslova. Hladnokrvno, kakor je le ona mogla, vprašala ga je:

«Kdo ga je pa dal?»

«Davi sem bil v Poljani, pa mi je izročil skrivaj gospod Ivan Mlakar in zatrdil, da ne smem nikomur črhiniti o tem. Lucija ne sme trpéti krivice. Tako je govoril», pripoveduje hlapec na tihem.

«A tako!» reče Vida glasno, pusti pletivo in teče k Luciji.

«Kako je neki zvedel?» vpraša čudeč se Lucija, podavši prijateljici list.

«To je plemenit človek. Pravi, da je naprosil Tratnikovo sestro Milko, naj sprejme za prvi čas mene in tebe v

stanovanje, da se kakor koli poleže očetova jeza.»

«Da, to je res lepo», pritrđi Vida.

Solnce se je že davno nagnilo preko poldneva, senca se je že močno potegnila in tudi popoldanja vročina je nekoliko ponehala. Kuharica je še vedno obupno zrla skozi okno. Juho je nesla z mize, ne da bi jo kdo pokusil; kako? saj ni bilo nikogar. Kar solze so ji stopile v oči, videči, da je danes tako korenito izpodletel uspeh njene umetnosti. Prav danes, prav danes, ko odhaja Derossi!

Videnski je jezno stopal po sobi. Njegovi težki koraki so odmevali celo na dvorišče. Ko je ugledal po cesti sém od Poljane neko osebo, ustavil se je pri oknu, da bi spoznal, kdo je. V ustnice se ugrizne in tiho zakolne, ko zapazi mesto Derossija listarja Vrténet. Urno, kolikor so ga nosile suhe noge, stopal je ta proti Pločam. Navadno je prinašal pošto zvečer. Za to je danes še prezgodaj, mislil si je tudi kapitan in pogledal na uro. Vrténe je pa zavil proti njegovemu domu. Videnski pa hiti na dvorišče.

«Kaj je novega, Vrténe?»

Ta spoštljivo pozdravi gospoda in reče:

«To-le je prišlo!» Kapitan pogleda razpečaten telegram in vpraša:

«Kdo ti je dal?»

«I, na pošti gospod!» dé in se pogladi po sencu; tudi se je bil že vzdignil na peto, da bi se proti svoji navadi zasukal sem in tje. Ko pa je videl, kako ostro ga gleda Videnski, ušlo je révežu srce v hlače.

«Pa razpečaten?»

«Za gospoda slikarja, mislim», dostavi Vrténe, nadejajoč se, da bode sedaj zadosti, ker je kapitan vzel in bral brzojavko.

«Gospoda Derossija ni doma», reče Videnski strašno bled.

«Pred pošto me je dobil in vprašal, ali je kaj zanj. Pokazal sem mu to, on pa je rekel, naj tisto le nesem v Ploče. Bil sem že nekaj korakov od njega, kar me pokliče nazaj in pogleda telegram. Rekel pa ni ničesar, ampak je samo divje še jedenkrat pogledal pisanje

ter zbežal pred menoj. Mislim, da sem dolžan tako storiti, kakor mi je naročil.»

Videnski zre kakor nem v brzojavko:

Pisala sem ti že večkrat, odgovora nisem dobila nikakoršnega. Neki človek mi je pojasnil, kaj počenjaš. Na poti sem, da sama vse vidim. Pričakuj me vsako uro.

Tvoja soproga

M.

Brzojavka je bila iz Gorice.

«Grom in strela!» zatuli kapitan. «Kje je hudič? Kam je šel, ko ti je oddal telegram?»

«Odšel je proti Kresniku», zajeclja listar, katerega je bil strah prevzel poleg groznega kapitana. Zbežal je iz sobe in hitel preč, kolikor so ga nosile stare noge.

«O, Lucija, moja hči!» zavpije Videnski, vrže zmečkani papir na tla in teče po bližnjici proti Kresniku. Telesna obilnost in strma pot sta mu bila strašna ovira, a vsega tega ni čutil: hitel je kar brez sape. Pred očmi mu je bila samo prevara, užaljena čast. Steza drži prav tik samostanskega vrta in poslopja, kjer neha strmec na prostoru pred cerkvico. Kapitan je silna razburjenost in naglica čisto zmogla. Brez duška se zgrudi blizu samostanskih vrat. Hoteč se pobrati, vzdihne kakor obupanec, katerega je ostavilo vse, vse. Moči ni imel več toliko, da bi stal po koncu. Opazil ga je vratar in naznanil bratom kakor tudi drugim mnihom, ki so prišli in spravili onemoglega moža v sobico za ptujce. Vedno in vedno je popraševal sapo loveč, so-li videli slikarja, a nikdo ga ni videl. Zaradi nagle pomoči in skrbne postrežbe mu je odleglo kmalu.

Takoj, ko je odšel Vrténe z dvorišča, tekli sta deklici iz sobe gledat, kam hiti kapitan tako neutegoma. Nobena ni vedela, kaj se je zgodilo; tudi kuharica, ki je stala ves čas pri oknu, ni jima mogla stvari razjasniti. Kar ugleda Vida na tleh zmečkani telegram:

«Glej no, Lucija, kaj je pa to?» reče in ji pokaže papir, katerega je pobrala s tal.

«Da, da», hiti kuharica, «saj to je prinesel Vrténe.»

Lucija gleda, gleda, bere in obledi kakor zid, potem pokaže Vidi in reče:

«Naj pa kdo pravi, da sanje niso nič! Videla sem v spanju svojo mater, ki me je branila očetove sile. Vidiš, taki so brezverci.»

«Srečna si, sedaj sva rešeni; kaj ne da?»

«Upam», odvrne tovarišica. «Samo to Bog vedi, kje je oče?»

Ko jima kuharica razloži, da je slišala prej ime Kresnik, pošljeta takoj hlapca tje pozvedovat o očetu. Jožetu se ni posebno mudilo, kakor sploh ni imel danes veselja za delo. Počasno je stopal po cesti za hribom v Kresnik. Pot mu je lil po čelu in licih, zakaj Jožetu se je tako tožilo, da bi se bil najrajši zleknil v senci topolovih dreves. Premišljal je, kaj bi bilo, ko bi ostale res same ženske v vili. Taka služba bi mu ne ugajala.

Dospevši v Kresnik, stopal je dalje časa sem in tje, popraševal in pozvedoval po gospodarju. Šele v samostanu je slišal, kako in kaj. H kapitanu ga niso pustili, ker je bolnik prav tedaj miroval; pater Jožef mu je naročil, naj se vrne in pové doma, da ni sicer nevarnosti, vendar treba s kapitanom največje opreznosti.

Malo pred mrakom je zvedela Lucija, kaj se je zgodilo očetu. Dobro uro pozneje so ga pripeljali domov, pater Jožef je bil ž njim. Jako se je prestrašila uzrši očeta tako prepalega in mrtvaško bledega. Pozabila je vse bridkosti, ki jih je prebila zadnji čas, saj je bil vendar njen oče. Naravnost tudi on ni bil vsega kriv. Takoj je poslala po zdravnika v Poljano. Ta je rekel, da se je bolnik silno pregrel, pljučnica je neizogibna. Patru Jožefu je še pristavil, da jo bolnik težko unese.

Celo noč je ostala Lucija pri očetu, gledala na vsak migljaj in popraševala, česa želi. Kapitanovo oko se je ljubeznivo vprlo v jedinko. Da, taka, ravno taka je bila moja rajnica, mislil si je in ustnice so se mu skrčile v lahen nasmehljaj. A kmalu ga je obšla vročina in potegnila v nezavest. Ko se je vzdramil,

premišljal je, kako bi popravil zadnje krivice, premišljal, kako bi si pridobil lastnega otroka. Bolezen se je obračala na zlo. Drugi dan je že tožil, da ga zbada pod rebri na obeh straneh. Zdravnik je malone obupal. Lucija se ni gnila od očeta, Vida ji je pomagala, kjer je mogla. Nobena se ni več spominjala bridkostnih poslednjih dnij, obema je bila skrb za zdravje prevarjenega kapitana in očeta. Ko je hči videla, da se mu neče obrniti na bolje, poslala je v Kresnik po kapelana Krajca in mu sporočila, kako je z očetom. Gledé na ravnanje je prepustila vse le duhovniku, sama pa goreče molila, naj bi bolnika omečila milost božja. Ivan Krajec je rad ustregel Lucijini želji, prišel je vprvič samo kot hišni prijatelj. Lucija je žalovala, boječ se, da bode ves trud brezuspešen.

«Gospica», reče duhovnik, «to je moja stvar. Uspeh bodi, kakor je božja volja.» Lucija gre z njim k bolniku. Še ga je spoznal in pozdravil prav prijazno. Njegova telesna moč je zadrževala bolezen še toliko, da je mogel govoriti.

Lucija odide. Ostala sta sama debelo uro.

Potem pride Krajec iz sobe. Rdeč je bil kakor po najslavesnejši propovedi in smehljuje rekel hčeri:

«Gospica, prosim, pripravite! Z Bogom pridemo.»

«Torej vendar! Hvala Bogu! Uslišal me je vse, česar sem ga prosila; hvala tudi vam, gospod!»

«To je bila le moja dolžnost; veseli me pa, da se mi je sponeslo. Božja pota so večkrat čudna.»

Jože je bil ta dan dvakrat srečen. Prvič zato, da je njegov gospodar tudi dober kristijan, ki hoče umreti krščansko, drugič in posebno pa zato, da je vozil Boga samega, namreč sveto potnico.

Šesti dan se je Videnskemu bolezen obrnila na bolje. Zdravnik si je veselo mël roki, trdeč: «Zdelal sem jo!» Tudi Luciji se je zjasnilo tožno čelo. Zvesto je stregla očetu, katerega je v njegovi bolezni še iskreneje ljubila nego poprej. Vrnilo se ji je prejšnje veselo življenje in zlata prostost. In večkrat ji je prihajala

tudi misel, da živi tam v Poljani nekdo, ki je bil pripravljen pomagati ji v največji nesreči; ta misel ji ni kalila veselja, marveč še lepšala zlate nadeje o bodočnosti.

IX.

Dva meseca pozneje je pl. Videnski popolnoma okreval. S Krajcem in paterom Jožefom je sedel nekega popoldne na vrtu. Prijateljski so se razgovarjali in srkali rujno vince, katero je kapitanu zdravnik dovolil šele pred par dnevi.

«Kaj se neki mudi Mlakar, da ga ni tako dolgo?» reče gospodar in pogleda na uro.

«Ima že kakšen opravke. Mlade ljudi tako rado vse zanima», pravi pater.

«Jaz pa mislim, da ga vedno najbolj vleče sëm v prijazne Ploče», šali se Krajec.

«Morda res! Nemogoče ni», odgovarja Videnski, kakor da se mu zdi, kam meri kapelan.

«Pameten mladenič — ta Mlakar, kaj? Saj ni, da bi hvalil prijatelja, toda slabega, upam, ne vé nikdo o njem», nadaljuje Krajec.

«On ima pametne nazore. Ni ga spail sodôbni svet. Samostojno misli, in takih môž je malo dandanes.» Še bi bil govoril, a izza vogla se je že pokazal rob velikega slamnika in pod njim zagoreli obraz Ivana Mlakarja. Že od daleč je pozdravil družbo in, prišedši v lopo, sedel k znancem.

«Zdravi, gospôda», reče otiraje si pot s čela. «Nâ, vam je dobro. Kar sekate ga počasi. Nič se ne bojite poténja tukaj v senci. Lepo, lepo!»

Gospodar je poklical hčer; prihitela je Lucija s kozarcem in ugledavši Ivana, zardela in zveselila se ob jednem. Vsi z Videnskim vred so opazili to; očetu so se od zadovoljnosti skrčile gube v licu, ki je bilo še blede po prestali bolezni.

«Na zdravje došlemu gostu!» dvigne čašo in mu napije.

«Živio Ivan!» vzklikne Krajec.

«In Lucija», pristavi nagajivo pater.

Ta nepričakovana zdravica je spravila oba v zadrego. Oči vseh so se

uprle v cvetoči par. Videnskemu se je zalesketala solza v očesu.

Dasi ni Ivan ukrenil še ničesar pri njem zastran hčere, vendar so že raznesli govorico, da je to pot obveljalo Lucijo, ne pa kapitana. Oče je rad slišal, četudi po drugih, kaj želi njegova jedinka. Odkar je bil prebolel, sam ni vedel, s čim bi ji ustrezal. Tudi v njegovih nazorih se je bila zvršila velika izprememba. Krajec ga je spravil v pravi tir. Sedaj priznava stari mož brez ovinkov svojo zmoto, priznava, da je življenje kakor težavna vožnja na morju, kjer potrebuje človek blesteče zvezde vodnice in dobrega krmila. Zato sedaj ceni tudi Ivana Mlakarja, zato bi mu bil ljub — zet.

«I, naj pa bode, no», rekel je potem, ko si je otrl solzne oči in trčil s prijatelji. Lucija je pokusila, odložila kupico in odšla v sobo k Vidi. Srce ji je bilo močno, prsi so se ji dvigale, oklenila se je prijateljice in govorila:

«Vida, Vida, kako sem srečna!»

Možje na vrtu so ostali še dolgo skupaj, pogovorili so se marsikaj in slednjič vrgli celo «tarok». Ločili so se malone v mraku.

Kmalu potem, ko so Poljanci zmaštali in pokusili letošnjo kapljico, ko so ptice selivke že zapustile naše kraje, poročil je kapelan Krajec Ivana in Lucijo. Nekako posebno slovesen je bil videti v onem trenutku, ko je zrl na novoporočenca in jima delil božji blagoslov.

Zvečer je bila v Pločah velika gostija. Župan Peter je zopet sedel na prvem mestu. In glej kleka! Zopet je nanesla prilika, da je moral — seveda v svesti si svojega dostojanstva kot stoloravnatelj — prvi napijati. «Oh, pa še to!» vzdihoval je kakor pod največjo težo. Upotila ga je kratka in kot póper suha napitnica.

Celo Tratnik, ženinov najboljši prijatelj, je nocoj vesel. Kaj bi ne bil! Spoznal je zadnji čas, da samo sloveče ime in očetovi denarji niso še zadostno priporočilo vsakemu ženinu, dasi zaležejo mnogo. Zdelo se mu je, ko je pretekle dni občeval z Vido, da bi le ona, sicer ne bogata in ne imenitne

rodbine, mogla s svojim brezskrbnim značajem vedriti njegovo nebrezskrbno življenje. Nocoj je obljubila, da mu oprostí. Kdaj? tega ni povedala. Povemo pa mi častitemu bralcu, da sta stala še tisti pust pred oltarjem, in tam mu je do cela odpustila za vselej.

Marsikaj se je izpremenilo v tako malem času, le Jaromil je prihajal redno kakor nekdanj v Poljano — zadnji čas častitat prijateljem, ker tudi Balant je opustil maščevanje z Olgo in se seznanil s pošto upraviteljico bližnje postaje in se poročil. S tem se je, tako mu je rekalo srce, maščeval najkoreniteje.

Olga ni dobila pristava. Spoznala je kmalu, da ima o osební prostosti take misli kakor ona. Vsak zase sta mislila, kako lepe trenutke uživata drug z drugim, a le prenašlo sta se uverila, da sta drug drugemu — neodkritosrčna. Pavarjeva Olga je osamela in skoro zavistno gledala sestro Frideriko, ki se je kmalu in lahko omožila v Kresnik.

Nekaj dnij potem, ko je okreval Videnski in začel vstajati, velela je Lucija Jožetu, naj spravi slikarjeve reči iz sobe in zmeče na ogenj. Gnusilo se ji je, kar jo je spominjalo njega; tudi Videnskega ni smel nikdo domisliti, da je kdaj bival pod njegovo streho Derossi. Jože je znašal Lahovo šaro na ogenj. Podoba s panoramo kresniško se mu je pa zdela prevelika, da bi cela zgorela. Zato je hitel ž njo na tnaló, kjer je navadno cepil drva, vzel sekíro in jo zavihtel, da bi razbil pozlačeni okvir. Ko je pa ugledal na platnu tako lepo slikano Lucijino postavo, zastala mu je roka. «Oh, to je pa naša gospodična! Kdo neki te je naredil takó-le?» Škoda se mu je zdelo lepe slike, toda zapoved je zapoved, in sekíra je zapela po lepem okviru in platnu... Vidi se je smililo lepo delo, a ko se je domislila vseh dogodkov zadnjih mesecev, ki so bili v zvezi z usodno sliko, tudi nje ni več mikalo, da bi risala kresniško panoramo s samostanskim vrtom, podrtim gradom in zakrivljenimi topoli.

Mladi gospe sta celo opustili slikarsko zabavo, saj jima je ponujalo družinsko življenje dovolj raznovrstnega kratkočasa, ki je bilo ob jednom tudi koristno.

Ivan Mlakar biva pri Videnskem; šestokrat se pa zbere večja družba tudi na domu njegovega očeta, kamor zahaja rad Tratnik z mlado svojo ženo, ki razveseljuje včasih vso družbo. Ko se pa zberó naši znanci v pločanski vili, zdi se opazovalcu, da se je tukaj življenje čisto izpremenilo, ali bolje, prerodilo.

Tudi pl. Videnski je na novo oživel med mladim naraščanjem.

* * *

Na koncu smo. Ne moremo pa zamolčati še nekega dogodka, ki je kolikor toliko v zvezi z našo povestjo.

Pomladno solnce je vnovič prijazno usipalo oživljajoče žarke po hribih in dolinah. Ivan Mlakar je imel nekaj malega opravila v poljanskem hôtelu in stopil noter. Tam -le pri sosednji mizi sedi njemu nekoliko znan človek, po licu in obleki laški zidar. Ivan ravno pre-mišlja, kje ga je že videl, ko vstane ptujec in ga pozdravi. V malo besedah sta se spoznala.

«Ali je še tukaj Derossi?» vpraša Lah z zlobnim posmehom.

«Ne. Kako ga poznate?» začudi se Mlakar.

«Še predobro ga poznam», odgovori ptujec. «Njegovo življenje vam je morebiti nekoliko znano. Tudi meni je le preveč: zapeljal mi je sestro, in jo pripravil, da ga je vzela. Ko je videl, da ga jaz ne morem, začel mi je nasprotovati. Doma nisem imel dela; šel sem na ptuje.

Hudobnežu je žena zbolela, ker jo je prevaril s sladkimi obljubami. Kmalu po poroki je šla v toplice, on si je pa pomagal drugam. Prav sreča je bila, da sem se jaz ono leto zaradi bolezni vrnil domov in ji povedal, kaj počenja. Takoj je šla ponj, a ni živela več dolgo: od žalosti je umrla moja sestra. Pozneje je menda slutil, da sem jaz razdril njegove spletke v tem kraju. Hotel se je maščevati in je zalezoval mojo ženo. Res, k samemu vragu se je hodil učiti hudodelstva.»

Pripovedovalec umolkne. Z roko si podprè brado in zre v daljavo, kakor da nekaj ukreplje. Mlakar ga ni mogel

motiti, smilil se mu je ubogi mož. Slednjič vendar reče: «Ubil sem ga, veste!»

«Ubil?» vpraša Ivan.

«Da, počakal sem ga na prepovedanem potu in mahnil», pripoveduje Lah pretrgano.

«Sedaj ste ubežnik?» motri ga Ivan.

«Ne. Porotniki so me oprostili. Sam sem se naznanil gosposki in ostal dva meseca v preiskovalnem zaporu.»

«Nesrečni mož!» vzdihne Mlakar.

«Jaz sem nesrečen, gospod, nesrečen. Ubijalec, dasi ne rad!»

«Potolažite se! Bog je usmiljen.»

«Z Bogom, gospod! Kesam se in kesal se bodem vse žive dni. Zdravi!»

«Z Bogom!» reče Ivan ter gleda za neznancem. «Kakoršno življenje, taka smrt», vzdihne. Odšel je, Ivan pa je gledal še dolgo za njim in mislil o čudni usodi človeški. Luciji in tastu ni ničesar povedal o tem. Kdo bi zadovoljnim ljudem kalil srečo?

* * *

Pozdravljeni solčni hribci, vinorodne doline, pozdravljene bele vasice čudovite notranjske zemlje! Pozdravljena prijazna vila, pozdravljen tajno šumeči gaj, ki pripoveduješ o sreči in nesreči človeških src! Tvoj skrivnostni šum mi vzbuja prijetne spomine, te žive priče nekdanjih dnij.

Kakor divjajoči morski valovi vršé v človeških srcih strasti, kakor lahek čolnič se maje tedaj dobra volja, umikajo se dobri nameni. Mornarjem treba trdnega krmila, da ne zadene v skalo, treba mu zvezde vodnice, da ne krene na napačno stran, treba mu pa tudi žive nade, moške odločnosti: premagati ali pa umreti med valovi, če tudi nisi dosegel smotra tukaj na zemlji... Smrt za večne, neuresničene vzore—sladka smrt!

Zato pa srčno pozdravljeni vi vrli znanci v lepi vili, pozdravljen sivi grad, nemi čuvaj njih sreče; saj je tako lepo življenje, če je vest mirna, če je Bog gospodar v hiši, če sveta vera uravnava vse razmere. Pozdravljena lovorova hladnica! Kakor si ti vedno zelena, tako oštani vedno živa naša nada v boljšo bodočnost! Ostani, ostani...!

